

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature review)

2.1 มะม่วงและน้ำมันเมล็ดมะม่วง (Mango and mango seed almond oil)

มะม่วง (*Mangifera indica* L.) เป็นผลไม้ที่มีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นผลไม้ที่ผู้บริโภคนิยมและเป็นที่ต้องการในตลาดโลกอย่างสูง โดยมะม่วงเป็นผลไม้ที่มีกลิ่น รสชาติดี และสามารถบริโภคได้ทั้งผลสดและผลที่ผ่านกระบวนการแปรรูปแล้ว สำหรับการเก็บรักษามะม่วงนั้นขึ้นอยู่กับระดับความสุกขณะที่เก็บเกี่ยว นอกจากนี้ยังมีการค้นพบว่าภายในเนื้อในมะม่วงจะมีของเหลวอยู่ ซึ่งของเหลวชนิดนี้มีประโยชน์มากในอุตสาหกรรม confectionary โดยสามารถใช้เป็นแหล่งทดแทนเนยโกโก้ โดยมะม่วงเป็นผลไม้ที่พบมากในประเทศเขตร้อนชื้น ได้แก่ ประเทศในแถบทวีปเอเชียและแอฟริกา (Arogba, 2000) โดยมีปริมาณการผลิตรวมระดับโลกสูงถึง 26 ล้านตันต่อปี ซึ่งอินเดียเป็นประเทศที่มีการผลิตมะม่วงมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก รองลงมา คือ จีน ไทย เม็กซิโก ปากีสถาน และฟิลิปปินส์ ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2550 ที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณการผลิตมะม่วงเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว โดยเพิ่มจาก 1 ล้านตันต่อปี เป็น 1.75 ล้านตันต่อปี ตามลำดับ (FAOSTAT Data, 2004) โดยผลผลิตส่วนใหญ่กว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ใช้ในการบริโภคภายในประเทศเป็นหลัก ส่วนที่เหลือส่งออกต่างประเทศทั้งในรูปแบบของมะม่วงสด มะม่วงกระป๋อง มะม่วงอบแห้ง และมะม่วงแช่แข็ง ดังแสดงในตารางที่ 1 ซึ่งพบว่าในปี 2551 ไทยส่งออกมะม่วงและผลิตภัณฑ์ในปริมาณ 36,377 ตัน มูลค่ากว่า 1,433 ล้านบาท โดยประเทศที่ต้องการมากได้แก่ ญี่ปุ่น อเมริกา ยุโรป มาเลเซีย เกาหลี สิงคโปร์ อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และฮ่องกง เป็นต้น (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2552)

ตารางที่ 1 ปริมาณ (ตัน) มูลค่า (ล้านบาท) และตลาดหลักในการส่งออกมะม่วงของประเทศไทย

รายการ	ปีการส่งออก			
	2548	2549	2550	2551
มะม่วงสด				
ปริมาณ	2,489	11,157	11,272	15,476
มูลค่า	133	258	294	354
มะม่วงแช่แข็ง				
ปริมาณ	832	679	5,254	3,061
มูลค่า	48	66	314	270
มะม่วงอบแห้ง				
ปริมาณ	180	217	638	587
มูลค่า	49	58	101	139
มะม่วงกระป๋อง				
ปริมาณ	10,680	12,446	12,455	17,253
มูลค่า	366	433	437	670
รวม				
ปริมาณ	14,181	24,299	29,619	36,377
มูลค่า	596	815	1,146	1,433

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร (อ้างอิงในกรมการค้าต่างประเทศ, 2552)

เนื่องจากการผลิตมะม่วงในทางการค้าของประเทศไทยจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ ใช้ในการบริโภคในรูปของผลดิบ ผลสุก และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์บรรจุกระป๋อง ทำให้เกิดส่วนของเมล็ดมะม่วงที่เป็นของเหลือทิ้ง (waste) จากการบริโภคและการแปรรูปมะม่วงบรรจุกระป๋องในแต่ละปีเป็นปริมาณมาก จะเห็นว่า หากนำเมล็ดมะม่วงมาใช้เป็นแหล่งไขมันหรือน้ำมัน โดยดูจากคุณสมบัติทางกายภาพและทางโภชนาศาสตร์ (Narashima Char และคณะ, 1977; Lakshminarayana และคณะ,

1983; Jimenez-Bermudez และคณะ, 1995; Solis-Fuentes และ Duran-de-Bazua, 2005) โดยเมล็ดมะม่วงมีน้ำหนักเปียก (wet basis) และน้ำหนักแห้ง (dry basis) เท่ากับ 15 และ 16% ของน้ำหนักทั้งผลตามลำดับ เมล็ดมะม่วงที่แห้งจะมีส่วนของเปลือกหุ้มและเมล็ดในอัตราส่วน 1:1 โดยน้ำหนัก โดยเมล็ดมะม่วงแห้งมีปริมาณน้ำมัน 5.28–15% (Solis-Fuentes และ Duran-de-Bazua, 2003; Liddefelt, 2007) โดยปริมาณผลผลิตของมะม่วงแต่ละสายพันธุ์ก็แตกต่างกันไป ดังแสดงในตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่ามะม่วงสายพันธุ์แก้วมีปริมาณมากที่สุด รองลงมาเป็น เชี่ยวเสวย และอกร่องตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลผลิตมะม่วงของประเทศไทยในปี 2547

พันธุ์มะม่วง	พื้นที่เพาะปลูกรวมปี 2547 (ไร่)	ผลผลิตรวมปี 2547 (ตัน)
แก้ว	358,711	387,017
เชียวเสวย	428,371	351,006
น้ำดอกไม้	300,587	255,662
อกร่อง	108,777	96,866
โชคอนันต์	70,214	70,915
ทองคำ	37,457	52,489
หนองแซง	42,211	43,965
หนังกลางวัน	44,151	34,490

ที่มา : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2547)

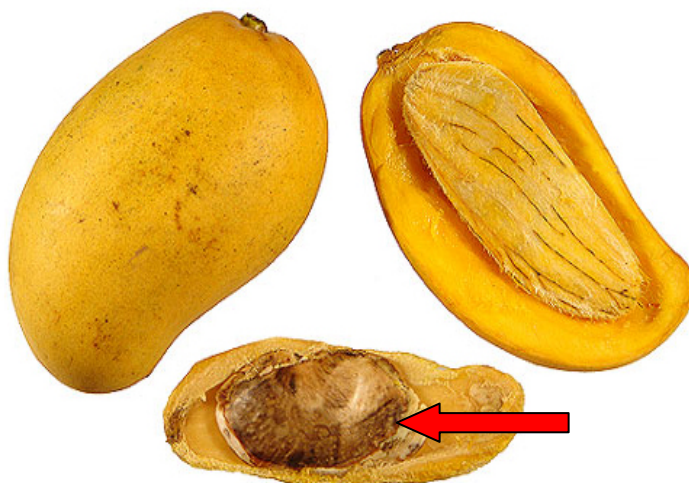
มะม่วงพันธุ์เชียวมรกต ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Mangifera indica* L. cv. Keaw Morakot (กรมวิชาการเกษตร, 2547) เป็นสายพันธุ์ที่เกิดจากการกลายพันธุ์มาจากพันธุ์แก้ว และพันธุ์สามปีในตำบลเหล่ายาวของอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน จัดเป็นพันธุ์หนัก สามารถเก็บเกี่ยวได้ประมาณเดือนกรกฎาคม มีเนื้อแน่นเหมาะแก่การแปรรูปได้ดีและสามารถรับประทานสุกได้ รสชาติดี เนื้อละเอียด มีสีเหลืองเข้มกลิ่นหอม (สุรินทร์, 2549) ใบป้อมโคนใบ ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเป็นคลื่น เปลือกลำต้นเรียบ ไม่มีการเลื้อยของกิ่ง (กรมวิชาการเกษตร, 2547) เริ่มแทงช่อดอกตั้งแต่กลางเดือนธันวาคม ถึง มกราคม ก้านช่อดอกยาว ดอกสีขาวครีม มีกลิ่นหอม อัตราดอกสมบูรณ์เพศสูง และมีการออกดอกทะวาย

มะม่วงพันธุ์เขียวเสวย มีชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Mangifera indica* L. cv. Keaw Sawoey เป็นมะม่วงที่นิยมกินดิบ มีลักษณะผลโตปานกลาง ขนาดเฉลี่ย 14.7 เซนติเมตร กว้าง 6.9 เซนติเมตร หนา 6.4 เซนติเมตร ทรงผลยาว ส่วนหัวใหญ่หนาเรียวลงสู่ส่วนปลาย น้ำหนักต่อผลประมาณ 335 กรัม ตอนผลอ่อนมีรสเปรี้ยว เมื่อแก่จัดรสมัน ออกหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย เมื่อสุกเปลือกสีเขียวปนเหลือง เนื้อสีเหลืองและเนื้อละเอียด

มะม่วงน้ำดอกไม้ มีชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Mangifera indica* L. cv. Nam Dokmai เป็นมะม่วงประเภทรับประทานสุก มีการเจริญเติบโตรวดเร็ว ใบใหญ่เป็นคลื่น ทรงพุ่มโปร่ง ส่วนมากจะออกดอกทะวาย ออกดอกดก ติดผลปานกลางให้ผลทุกปี ผลมีขนาดใหญ่ หนักประมาณ 400 กรัม ผลอ่อนเกือบกลม หัวใหญ่ปลายแหลม ผลค่อนข้างยาว เนื้อมาก เมล็ดเล็ก มีผิวบาง เมื่อดิบมีรสเปรี้ยว ผิวสีเขียว นวล เนื้อแน่น เมื่อผลสุกมีผิวสีเหลือง กลิ่นหอม เนื้อละเอียดมีเสี้ยนน้อย รสหวาน พันธุ์ที่นิยมปลูกมากในปัจจุบัน คือ พันธุ์น้ำดอกไม้เบอร์ 4 และพันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง

มะม่วงพันธุ์กรร่ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Manafiera indica* Linn. ชื่อวงศ์คือ Anacardiaceae เป็นมะม่วงพันธุ์เก่าแก่ที่รู้จักกันทั่วไป ใช้สำหรับรับประทานสุก เป็นพันธุ์ที่ให้ผลดก จะออกผลปีเว้นปี คือปีใดที่ให้ผลดก ปีต่อไปจะมีผลน้อย ขนาดผลค่อนข้างเล็ก ลักษณะของผลค่อนข้างแบน ตรงส่วนท้องเป็นทางยาวจนเห็นได้ชัด ผลดิบเนื้อละเอียดสีขาวนวล มีเสี้ยนน้อย รสเปรี้ยวจัดจนกระทั่งแก่ เมื่อผลสุกเปลือกเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทอง มีกลิ่นหอม เนื้อสีเหลืองละเอียด รสหวานจัด เมล็ดมีลักษณะยาวแบน

หากนำเมล็ดในมะม่วง (ส่วนที่ลูกศรชี้ในภาพที่ 1) ไปทำการสกัดน้ำมันตามวิธีของ Solís-Fuentes และ Durán-de-Bazúa (2004) ที่สกัดน้ำมันจากเมล็ดในมะม่วงเม็กซิกัน สายพันธุ์มะนิลาได้น้ำมันเมล็ดมะม่วง 5.28–11.26 % (น้ำหนักแห้ง) น้ำมันจากเมล็ดในมะม่วงมีจุดหลอมเหลว 34–43 °C มีดัชนีการหักเห (refraction index) เท่ากับ 1.466 มีค่า saponification เท่ากับ 189.0–195.0 และค่า iodine index เท่ากับ 32–57 และเมื่อพิจารณาผลผลิตมะม่วงของประเทศไทยจะเห็นได้ว่าจะสามารถผลิตน้ำมันได้ปริมาณสูงเมื่อคำนวณจากปริมาณของมะม่วงที่สามารถผลิตได้ โดยจะสามารถเพิ่มมูลค่าของของเหลือทิ้งอย่างเมล็ดมะม่วงได้

ภาพที่ 1 ส่วนประกอบของผลมะม่วง

ที่มา : Armstrong (2004)

ในปัจจุบันมีการใช้เนยโกโก้เลียนแบบซึ่งผลิตจากน้ำมันและไขมันพืชจากแหล่งอื่นๆ เช่น palm oil, kokum butter และ shea butter เป็นต้น ทดแทนการใช้เนยโกโก้ที่ผลิตจากเมล็ดโกโก้เพื่อลดต้นทุนการผลิต (Bernard, 1989; Talbot, 1999) โดยเนยโกโก้เทียมจะเป็นไขมันที่มีองค์ประกอบของกรดไขมันและไตรกลีเซอไรด์ คุณสมบัติทางเคมีและคุณสมบัติทางกายภาพ เช่น อุณหภูมิในการตกผลึกและจุดหลอมเหลวใกล้เคียงกับเนยโกโก้ (ณัฐยาวรรณ, 2547) จากการศึกษาพบว่าในเมล็ดมะม่วงที่มีองค์ประกอบของไตรกลีเซอไรด์คล้ายกับเนยโกโก้ โดยเมื่อนำเมล็ดมะม่วงมาสกัดด้วยตัวทำละลายจะทำให้ไขมันแข็งที่รับประทานได้เป็นไขมันหรือน้ำมันเมล็ดมะม่วง ซึ่งพบว่ามีคุณลักษณะและคุณสมบัติคล้ายกับเนยโกโก้ (วิจิต วังใน, 2529; Talbot, 1999; Solís-Fuentes และ Durán-de-Bazúa, 2004) โดยพบกรดไขมันที่พบในปริมาณมากคือ กรดโอเลอิก กรดสเตียริก กรดปาล์มมิติก กรดลิโนเลอิก และอื่นๆ ตามลำดับ (Hilditch และ Williams, 1964; Lakshminarayana, 1977; Van Pee และคณะ, 1980; Baliga และ Shitole, 1981; Solís-Fuentes และ Durán-de-Bazúa, 2004; Solís-Fuentes และ Durán-de-Bazúa, 2005) และพบไตรกลีเซอไรด์ชนิด 1,3-distearoyl-2-oleoyl-glycerol (SOS), 1-stearoyl-2,3-dioleoyl glycerol (SOO) และ 1-plamitoyl-2-oleoyl-3-stearoyl-glycerol (POS) ตามลำดับ (Lidefelt, 2007)

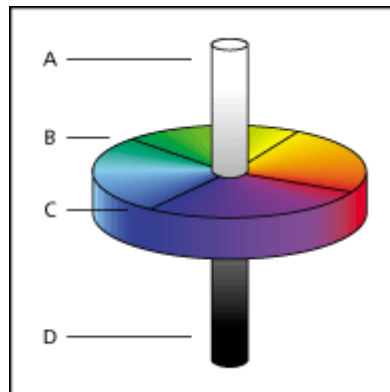
นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาการตกผลึกของน้ำมันเมล็ดมะม่วงอย่างคร่าวๆ เปรียบเทียบกับเนยโกโก้ด้วยเทคนิค differential scanning calorimetry และเทคนิค X-ray diffraction โดย Solís-Fuentes และ Durán-de-Bazúa (2004) และ Solís-Fuentes และคณะ (2005) ซึ่งพบว่ามะม่วง

สายพันธุ์ Manila ของประเทศ Mexico เมื่อตกผลึกแล้วมีโครงสร้างที่เสถียรที่สุดเป็น β ที่มี X-ray diffraction characteristics (ทั้งจำนวนและตำแหน่งของ diffraction peak) เหมือนกับเนยโกโก้ ซึ่งจะแตกต่างจากน้ำมันปาล์ม น้ำมันเมล็ดปาล์ม น้ำมันถั่วเหลือง และน้ำมันมะพร้าว ที่เมื่อตกผลึกแล้วจะมีโครงสร้างที่เป็นแบบ β' การศึกษายังพบอีกว่าปริมาณไขมันที่เป็นของแข็ง (solid fat content หรือ SFC) ของน้ำมันเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ตกผลึกเป็นของแข็งมีค่าต่ำกว่าของเนยโกโก้ที่อุณหภูมิต่ำกว่า 33°C ทำให้มีลักษณะอ่อนกว่าเนยโกโก้เล็กน้อย ในทางกลับกันค่า SFC ของน้ำมันเมล็ดมะม่วงหิมพานต์จะมีค่าสูงกว่าที่อุณหภูมิสูงกว่า 33°C ทำให้มีความแข็งมากกว่าเนยโกโก้หรือมีลักษณะเป็น harder fat เมื่อเทียบกับเนยโกโก้ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติเด่นของน้ำมันเมล็ดมะม่วงหิมพานต์เพราะสามารถนำไปผลิตเป็นเนยโกโก้เลียนแบบสำหรับใช้เป็นส่วนผสมในช็อกโกแลตทนอุณหภูมิสูงได้

2.2 คุณสมบัติทางกายภาพของไขมันและน้ำมัน (Physical properties of fats and oils)

2.1 สี (color) ของไขมันหรือน้ำมัน เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของน้ำมันได้ น้ำมันแต่ละชนิดจะมีสีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับรงควัตถุที่มีปนอยู่ด้วยวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการสกัดนั้นและวิธีการกำจัดสีโดยการฟองสี น้ำมันที่มีสีเหลืองอ่อนจะมีคุณภาพดีกว่าน้ำมันที่มีสีเหลืองเข้ม (นิธิยา, 2548)

LAB Model เป็นค่าสีที่ถูกกำหนดขึ้นโดย CIE (Commission International de l'Eclairage) ให้เป็นมาตรฐาน การวัดสีทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกสีใน RGB และ CMYK และใช้กับสีที่เกิดจากอุปกรณ์ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น Monitor, Printer, Scanner ฯลฯ ส่วนประกอบของโหมดสีได้แก่ Luminance Model (L) คือ ความสว่าง a หมายถึง ส่วนประกอบที่แสดงการไล่สีจากสีเขียวไปยังสีแดง และ b หมายถึง ส่วนประกอบที่แสดงการไล่สีจากสีน้ำเงินไปยังสีเหลือง

หมายเหตุ A. Luminance=100 (white) B. Green to red component C. Blue to yellow component D. Luminance=0 (black)

ภาพที่ 2 การวัดค่าสีด้วยระบบ LAB

ที่มา : <http://cptd.chandra.ac.th/selfstud/graphics/introcolor1.htm> (เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2554)

2.2 ความหนืด (viscosity) ของไขมันและน้ำมัน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการออกแบบการขนถ่าย ไขมันและน้ำมัน ความหนืดของไขมันและน้ำมันจะเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนของคาร์บอนในโมเลกุลของกรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบของไตรกลีเซอไรด์เพิ่มขึ้น ความหนืดจะลดลงเมื่อจำนวนพันธะคู่ในโมเลกุลของกรดไขมันเพิ่มสูง และเมื่ออุณหภูมิของไขมันและน้ำมันเพิ่มขึ้น (นิธิยา, 2548)

2.3 จุดหลอมเหลว (melting point) คือ อุณหภูมิที่ทำให้ไขมันเปลี่ยนสถานะจากของแข็งเป็นของเหลวทั้งหมด ไขมันส่วนใหญ่มีจุดหลอมเหลวเป็นช่วงอุณหภูมิ อาจเป็นช่วงกว้างหรือแคบขึ้นอยู่กับชนิดของไตรกลีเซอไรด์ที่เป็นส่วนประกอบของไขมันหรือน้ำมันชนิดนั้น เช่น ไขมันที่ประกอบด้วยไตรกลีเซอไรด์ชนิดเดียวกันทั้งหมดจะมีจุดหลอมเหลวที่แน่นอน จุดหลอมเหลวของไขมันและน้ำมันจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับจุดหลอมเหลวของกรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบในโมเลกุล จุดหลอมเหลวของกรดไขมันชนิดต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 3 โดยกรดไขมันที่มีจำนวนคาร์บอนในโมเลกุลน้อยกว่า 10 อะตอม จะเป็นของเหลวที่อุณหภูมิห้อง เมื่อมีจำนวนคาร์บอนเพิ่มขึ้นจะเป็นของแข็งมากขึ้น ดังนั้นจุดหลอมเหลวของกรดไขมันจะเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนคาร์บอนในโมเลกุลของกรดไขมันเพิ่มขึ้น และจุดหลอมเหลวของกรดไขมันจะลดลงเมื่อมีจำนวนพันธะคู่ในโมเลกุลของกรดไขมันเพิ่มขึ้น จุดหลอมเหลวของไตรกลีเซอไรด์บางชนิดแสดงในตารางที่ 4 ซึ่งจะเห็นได้ว่าไตรกลีเซอไรด์ที่มีกรดไขมันชนิดเดียวกันเป็นองค์ประกอบ แต่มีการเรียงตัวที่ตำแหน่งที่ต่างกัน ก็มีผลทำให้จุดหลอมเหลวต่างกันด้วย (นิธิยา, 2548)

ตารางที่ 3 จุดหลอมเหลวของกรดไขมันชนิดต่างๆ

จำนวนคาร์บอน : พันธะ		
ชนิดของกรดไขมัน	คู่	จุดหลอมเหลว (°C)
<i>กรดไขมันชนิดอิ่มตัว</i>		
กรดคาพริก	10:0	31.3–31.6
กรดลอริก	12:0	44.0–44.2
กรดไมริสติก	14:0	53.9–54.4
กรดปาล์มติก	16:0	62.7–63.1
กรดสเตียริก	18:0	69.6
กรดอะราคิติก	20:0	75.4–76.5
กรดปีฮีนิก	22:0	80.0–81.5
กรดลิกโนเซริก	24:0	84.2–86.0
กรดซีโรติก	26:0	87.7–88.5
<i>กรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัว</i>		
กรดปาล์มิโตเลอิก	16:1	0–0.5
กรดโอเลอิก	18:1	10.5–16.0
กรดลิโนเลอิก	18:2	–5.0
กรดลิโนเลนิก	18:3	–11.0
กรดอะราคิโดนิก	18:4	–49.5

ที่มา : Hadziyev (1987), Mathews และ van Holde (1990) และ Coultate (1999) อ้างอิงใน นิธิยา รัตนา
ปนนท์ (2548)

ตารางที่ 4 จุดหลอมเหลวของไตรกลีเซอไรด์บางชนิด

ชนิดของไตรกลีเซอไรด์	จุดหลอมเหลว (°C)
Trisaturated	
Tristearin (SSS)	73
Tripalmitin (PPP)	66
Stearo-dipalmitin (SPP)	62
Disaturated	
Palmito-oleo-palmitin (POP)	37
Palmito-oleo-stearin (POS)	37
Oleo-dipalmitin (OPP)	34
Stearo-oleo-palmitin (SOP)	43
Stearo-oleo-stearin (SOS)	43
Stearo-palmito-olein (SPO)	39
Palmito-stearo-olein (PSO)	36
Diunsaturated	
Dioleopalmitin (OOP)	5
Dioleostearin (OOS)	-13
Triunsaturated	
Triolein (OOO)	5
Trilinolein (LLL)	-13

หมายเหตุ S = Stearic acid, P = Palmitic acid, O = Oleic acid, L = Linoleic acid

ที่มา : Stauffer (1996) อ้างอิงใน นิธิยา รัตนพานนท์ (2548)

นอกจากนี้ยังสามารถหาจุดหลอมเหลวของไขมันในรูปของค่า slip melting point (SMP) หรือจุดหลอมเหลวของของแข็งที่มีลักษณะคล้ายขี้ผึ้ง (waxy solid) ซึ่งเป็นอุณหภูมิที่ไขมันเริ่มเคลื่อนที่

ขึ้นภายในหลอดคาปิลลารีปลายเปิดเนื่องจากแรงที่ทำให้สารเกิดการลอยตัว (buoyancy หรือ upward force) หากแรงที่ทำให้ลอยตัวมีค่าเท่ากับน้ำหนักของไขมันในหลอดคาปิลลารีและพื้นที่ผิวภายนอกของไขมันกลายเป็นไขมันเหลวหรือ molten จะทำให้ไขมันเกิดการเคลื่อนที่ขึ้น การหา SMP เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมสำหรับไขมันและแว็กซ์ (waxes) ซึ่งเป็นของผสมของสารประกอบที่มีโมเลกุลเป็นช่วงทำให้ไม่สามารถหาจุดหลอมเหลวที่แน่นอนได้ (Wikipedia encyclopedia, 2009)

2.3 คุณสมบัติทางเคมีของไขมันและน้ำมัน (Chemical properties of fats and oils)

คุณสมบัติทางเคมีของไขมันและน้ำมันแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน เนื่องจากองค์ประกอบและโครงสร้างทางเคมีที่ต่างกัน ทำให้มีการเกิดปฏิกิริยากับสารแต่ละชนิดแตกต่างกัน ได้แก่

2.3.1 ปฏิกิริยาไฮโดรไลซิส (hydrolysis) ไขมันและน้ำมันบางชนิดจะถูกไฮโดรไลซ์ได้ด้วยกรดต่าง และเอนไซม์ การไฮโดรไลซ์ได้ด้วยด่าง เรียกว่า สaponification (saponification) ซึ่งจะได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเกลือของกรดไขมันเรียกว่า สบู่ ต่างที่ใช้นิยมในการไฮโดรไลซ์ไขมัน เช่น

โซเดียมไฮดรอกไซด์และโพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ เป็นต้น ปฏิกิริยาไฮโดรไลซิสอาจเกิดจากไขมันหรือน้ำมันได้รับความร้อนสูง เช่น ขณะทอดอาหารที่มีปริมาณน้ำในปริมาณมากไขมันจะถูกไฮโดรไลซ์เป็นกรดไขมันอิสระและกลีเซอรอล

ไขมันหรือน้ำมันที่ได้จากพืชและสัตว์แต่ละชนิด มักมีไตรกลีเซอไรด์เป็นส่วนประกอบในปริมาณค่อนข้างแน่นอน ดังนั้นจำนวนค่าที่ใช้ในการทำปฏิกิริยาไฮโดรไลซิสของไขมันหรือน้ำมันจำนวนหนึ่งจึงมีค่าค่อนข้างแน่นอนและเป็นค่าเฉพาะ ซึ่งสามารถใช้บ่งชี้ถึงคุณสมบัติของไขมันหรือน้ำมันแต่ละชนิดได้ เรียกว่า ค่าสaponification (Saponification value; Spv) หรือจำนวนมิลลิกรัมของโพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ที่ใช้ในการไฮโดรไลซิสไขมันหรือน้ำมันอย่างสมบูรณ์จำนวน 1 กรัม ให้ได้เป็นสบู่และกลีเซอรอล ค่า Spv ใช้เป็นตัวบ่งชี้ขนาดของโมเลกุลหรือน้ำหนักโมเลกุลของกรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบในโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์ในไขมันและน้ำมัน กล่าวคือ หากไขมันหรือน้ำมันมีค่า Spv สูง แสดงว่า กรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบมีน้ำหนักโมเลกุลต่ำ จึงมีจำนวนโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์ต่อหน่วยน้ำหนักเป็นจำนวนมาก (นิธิยา, 2548)

2.3.2 ปฏิกิริยาฮาโลจีเนชัน (halogenation) เป็นปฏิกิริยาการเติมสารพวกฮาโลเจน (halogen) เข้าไปที่พันธะคู่ของกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวในโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์ สารฮาโลเจนที่นิยมใช้ได้แก่ ไอโอดีน ค่าที่ได้นั้นเรียกว่า ค่าไอโอดีน (Iodine value; Iv) หรือจำนวนกรัมของไอโอดีนที่เข้าทำปฏิกิริยากับพันธะคู่ของกรดไขมันในไขมันหรือน้ำมันจำนวน 100 กรัม

ค่าไอโอดีนเป็นตัวบ่งชี้ว่า มีกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวเป็นองค์ประกอบในไขมันหรือน้ำมันมากน้อยเพียงใด หรือเป็นการบอกความไม่อิ่มตัวของไขมันและน้ำมัน หากค่า Iv สูง แสดงว่าไขมันหรือ

น้ำมันชนิดนั้นมีความไม่อิ่มตัวสูง ซึ่งจะมีคุณค่าทางโภชนาการสูง เนื่องจากกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวเป็นกรดไขมันที่มีความจำเป็นต่อร่างกาย ในทางตรงกันข้ามไขมันหรือน้ำมันที่มีกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวจะเกิดการหืนได้ง่าย (นิธิยา, 2548)

2.3.3 การหืน (rancidity) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของไขมันหรือน้ำมันหรือน้ำมันซึ่งทำให้ไขมันหรือน้ำมันเกิดกลิ่นที่ผิดปกติ และสมบัติทางเคมีและทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไป การหืนเกิดขึ้นได้ 3 รูปแบบ คือ

2.3.3.1 ไลโปไลซิส (lipolysis) เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเมื่อพันธะเอสเทอร์ในโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์เกิดการไฮโดรไลซิสด้วยเอนไซม์ไลเปส กรด ต่าง ความร้อน หรือสารเคมี ซึ่งจะทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีผลต่อสุขภาพของไขมันและน้ำมัน โดยทำให้น้ำมันมีกลิ่นและรสชาติเปลี่ยนแปลงไป เช่น กรดไขมันอิสระที่มีน้ำหนักโมเลกุลต่ำ (คาร์บอน 4-12 อะตอม) ซึ่งจะมีกลิ่นหืนมาก และเมื่อปริมาณกรดไขมันอิสระเพิ่มขึ้นจะมีผลให้ค่า smoke point หรืออุณหภูมิที่ไขมันหรือน้ำมันเกิดควันเมื่อได้รับความร้อนมีค่าต่ำลง ทำให้น้ำมันจะเกิดควันได้ง่ายขณะทอดอาหารสำหรับปฏิกิริยาที่เกิดจากเอนไซม์ไลเปสและความชื้นจะเรียกว่า hydrolytic rancidity

ไขมันและน้ำมันบางชนิดไม่สามารถสังเกตการณ์เกิดไลโปไลซิสได้ด้วยการดมกลิ่นหรือการชิมรส จึงต้องมีการตรวจวิเคราะห์ทางเคมี โดยการตรวจหาปริมาณกรดไขมันอิสระที่เกิดขึ้น ค่าที่ได้ว่า ค่าความเป็นกรด (Acid value; Av) หรือจำนวนมิลลิกรัมของโพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ที่ใช้ในการทำให้กรดไขมันอิสระที่อยู่ในไขมันหรือน้ำมัน 1 กรัม เป็นกลาง ดังนั้นจึงนิยมใช้ค่า Av เป็นตัวบ่งชี้สภาวะหรือระดับการหืนของไขมันหรือน้ำมัน กล่าวคือ หากค่า Av สูง แสดงว่ามีการเกิดกลิ่นหืนเนื่องจาก hydrolytic rancidity มาก วิธีการชะลอการเกิดการหืนนี้ทำได้โดยการเก็บไขมันหรือน้ำมันที่อุณหภูมิต่ำ (นิธิยา, 2548)

2.3.3.2 ออกซิเดทีฟ แรนซิดิตี (oxidative rancidity) เป็นการหืนที่เกิดจากปฏิกิริยา autoxidation ที่พันธะคู่ของกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวกับออกซิเจนในอากาศ เกิดพันธะเพอร์ออกไซด์ที่หมู่แอลฟาเมทิลีน (α -methylene) การหืนแบบนี้สามารถเกิดได้ทั้งกับไขมันและน้ำมันเอง และกับอาหารที่มีไขมันหรือน้ำมันเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย ปฏิกิริยานี้สามารถเร่งด้วยโลหะ ความร้อน และแสง

การเกิดกลิ่นหืนด้วยวิธีนี้จะทำให้เกิดกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวถูกทำลาย ทำให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งสูญเสียวิตามินที่ละลายได้ในไขมันและน้ำมัน นอกจากนี้ยังสามารถเกิดจากการเร่งปฏิกิริยาของเอนไซม์ไลพอกซิเดส (lipoxidase) ได้อีกด้วย การตรวจวิเคราะห์การเกิด oxidative rancidity สามารถทำได้โดยการหาค่าเพอร์ออกไซด์ (Peroxide value; Pv) หรือการปริมาณสารเพอร์ออกไซด์ที่เกิดขึ้นในไขมันหรือน้ำมัน หรือจำนวนมิลลิกรัมของสารละลายโซเดียมไฮโอ

ซัลเฟตความเข้มข้น 0.002 N ที่ใช้ในการไตเตรตไขมันหรือน้ำมัน 1 กรัม ถ้าค่า P_v สูง แสดงว่าไขมันหรือน้ำมันเกิด oxidative rancidity มาก และส่งผลให้ค่า I_v ที่วิเคราะห์ได้ต่ำกว่าความเป็นจริง

วิธีการป้องกันสามารถทำได้โดยการเติมสารป้องกันการหืนลงไปในไขมันหรือน้ำมัน หรืออาหารที่มีไขมันหรือน้ำมันเป็นส่วนประกอบ (นิธิยา, 2548)

2.3.3.3 คีโตนิก แรนซิดิตี (ketonic rancidity) เป็นการหืนที่เกิดจากปฏิกิริยาออกซิเดชันด้วยเอนไซม์ (enzymatic oxidation) กับโมเลกุลของกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวทำให้เกิดผลิตภัณฑ์เป็นสารพวกคีโตน ซึ่งปฏิกิริยานี้จะเกิดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (นิธิยา, 2548)

2.4 การวิเคราะห์กรดไขมันและไตรกลีเซอไรด์ในไขมันหรือน้ำมัน

น้ำมันและไขมันจากพืชเป็นสารที่มีองค์ประกอบที่เป็นของผสมที่มีความหลากหลาย โดยส่วนผสมหลักของน้ำมันและไขมันพืชนั้นคือไตรกลีเซอไรด์ ซึ่งไตรกลีเซอไรด์ประกอบไปด้วยกรดไขมันอิ่มตัว (saturated fatty acids) และกรดไขมันไม่อิ่มตัว (unsaturated fatty acids) ดังนั้นไตรกลีเซอไรด์ในไขมันและน้ำมันที่ได้จากธรรมชาติจึงเป็นไตรกลีเซอไรด์ ผสม ชนิดและปริมาณของกรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบในโมเลกุลไตรกลีเซอไรด์ ที่มีอยู่ไขมันและน้ำมันชนิดต่างๆ จะเป็นตัวกำหนดสมบัติของไขมันและน้ำมันแต่ละชนิดให้แตกต่างกัน (Holcapek และคณะ, 2005)

การวิเคราะห์ชนิดของชนิดกรดไขมันและไตรกลีเซอไรด์ในไขมันและน้ำมันนั้นมีการศึกษากันมากขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมา โดยในอุตสาหกรรมน้ำมัน การวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์นั้นถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจติดตามและควบคุมกระบวนการผลิต เช่น การปิดอัด การรีไฟน์ (refining) การแยก (fractionation) ไฮโดรเจเนชัน (hydrogenation) และอินเตอเอสเทอริฟิเคชัน (interesterification) ของน้ำมัน ในงานวิจัยด้านอาหารมีการใช้การวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์ในการศึกษากระบวนการตกผลึกเพื่อสำหรับตรวจวัดการเจือปนของไขมันและน้ำมัน ตัวอย่างเช่น เนยโกโก้ (cocoa butter) ไขมันนม (milk fat) และน้ำมันมะกอก (olive oil) นอกจากนี้ยังใช้สำหรับการรับรองความบริสุทธิ์น้ำมันมะกอกอีกด้วย (Rombaut และคณะ, 2009)

เทคนิคและวิธีการที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์กรดไขมันและไตรกลีเซอไรด์ในปัจจุบัน ได้แก่

2.4.1 การวิเคราะห์ชนิดและปริมาณของกรดไขมันด้วยเทคนิค Gas Chromatography–Flame Ionization Detector (GC–FID) เป็นเทคนิคใช้สำหรับแยกสารผสมที่มีคุณสมบัติที่สามารถเป็นแก๊สได้ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเทียบกับสารมาตรฐาน โดยใช้เฟสเคลื่อนที่เป็นแก๊สเช่นกัน แต่ไม่ทำปฏิกิริยากับสารผสม เช่น ฮีเลียม จะทำหน้าที่เป็นตัวพา (Carrier) สารผสม ส่วนเฟสอยู่กับที่อาจจะเป็นของแข็งหรือของเหลวที่บรรจุอยู่ในคอลัมน์ เมื่อทั้งตัวพาและสารผสมเคลื่อนที่ผ่านคอลัมน์นี้ เฟสอยู่กับที่ในคอลัมน์จะดึงดูดด้วยแรงดึงดูดไฟฟ้าสถิตตามความเป็นขั้วของสารกับโมเลกุลในสารผสมทำให้

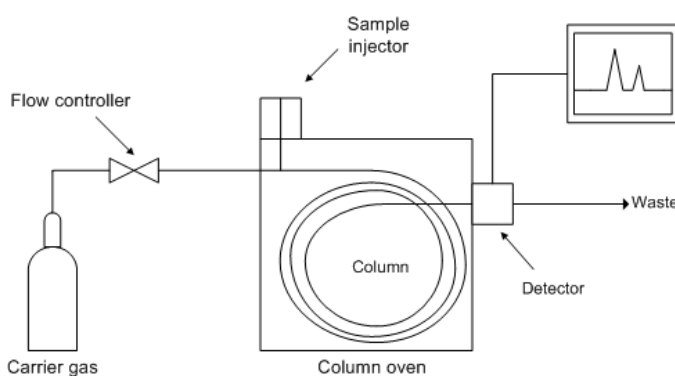
องค์ประกอบในสารผสมถูกพาไปด้วยอัตราเร็วที่ต่างกัน สารผสมก็จะแยกออกจากกัน เทคนิค GC นี้มักใช้ในการวิเคราะห์ทั้งคุณภาพและปริมาณในหลายด้าน อาทิเช่น ทางด้านอาหาร ยา ยาฆ่าแมลง น้ำมันหอมระเหย ทางการแพทย์ ปิโตรเลียม และ ทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของเครื่อง GC (ภาพที่ 3) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

2.4.1.1 Injector คือ ส่วนที่สารผสมตัวอย่างจะถูกฉีดเข้าสู่เครื่องมือ และระเหยกลายเป็นไอก่อนที่จะเข้าสู่ column อุณหภูมิที่เหมาะสมของ injector ควรเป็นอุณหภูมิที่สูงพอที่จะทำให้ตัวอย่างระเหยได้แต่ต้องไม่ทำให้สารสลายตัว เช่น Split, Splitless injector, On column injector เป็นต้น

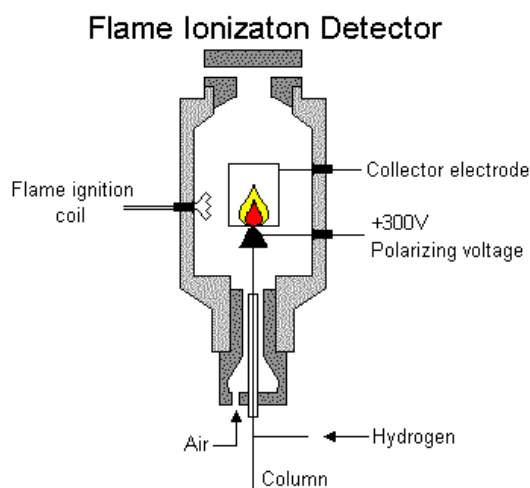
2.4.1.2 Oven คือ ส่วนที่ใช้สำหรับบรรจุ column และเป็นส่วนที่ควบคุมอุณหภูมิของ column ให้เปลี่ยนไปตามความเหมาะสมกับวิธีการที่ต้องการวิเคราะห์สารผสม การควบคุมอุณหภูมิของ oven นั้นมี 2 แบบ คือ Isothermal จะใช้อุณหภูมิเดียวตลอดการวิเคราะห์ และแบบ temperature program จะสามารถเปลี่ยนอุณหภูมิได้ในระหว่างการวิเคราะห์ มักจะนิยมใช้กับสารผสมที่มีช่วงของจุดเดือดกว้าง ทำให้ chromatogram ที่ได้มี peak shape ไม่ broad และยังช่วยลดเวลาในการวิเคราะห์

2.4.1.3 Detector คือ ส่วนที่ใช้สำหรับตรวจวัดองค์ประกอบที่มีอยู่ในสารตัวอย่าง และดูว่าสารตัวอย่างที่สนใจมีปริมาณอยู่เท่าใด มีหลายชนิดตามความเหมาะสม โดยในการศึกษาครั้งนี้ใช้ Flame Ionization Detector (FID) (ภาพที่ 4) ซึ่งเหมาะสำหรับตรวจวัดสารที่มี C-H bonds ในโมเลกุล หรือที่เรียกว่าเป็นสารอินทรีย์ (Organic compounds) เช่น ไขมันหรือน้ำมัน

ภาพที่ 3 องค์ประกอบหลักของเครื่อง GC

ที่มา : Wikipedia encyclopedia (2010)

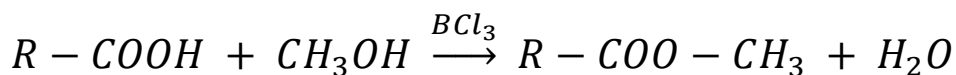

ภาพที่ 4 Flame Ionization Detector

ที่มา : Undergraduate Instrumentation Center (2011)

GC สามารถใช้ในการวิเคราะห์ชนิดของกรดไขมัน อย่างเช่น กรดไขมันอิสระ (free fatty acid) หรือเมทิลเอสเทอร์ของกรดไขมัน (fatty acid methyl esters) โดยเหตุผลที่ต้องทำให้กรดไขมันอยู่ในรูปของเมทิลเอสเทอร์ของกรดไขมันเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วย GC คือ ในความเป็นอิสระของกรดไขมันซึ่งอยู่ในรูปแบบ underivatized กรดไขมันอาจมีความยากในการวิเคราะห์ เพราะความมีขั้วที่สูงที่เกิดจากพันธะไฮโดรเจน (hydrogen bonds) ซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านการดูดซับ โดยการลดลงของความมีขั้วของกรดไขมันจะทำให้สามารถวิเคราะห์กรดไขมันได้ดีขึ้น และอีกเหตุผลหนึ่งคือการทำให้แตกต่างระหว่างความแตกต่างเพียงเล็กน้อย โดยกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัว หมู่ฟังก์ชันคาร์บอกซิลที่มีขั้ว ต้องทำให้เป็นกลางก่อน จากนั้นก็ทำการแยกด้วยคอลัมน์

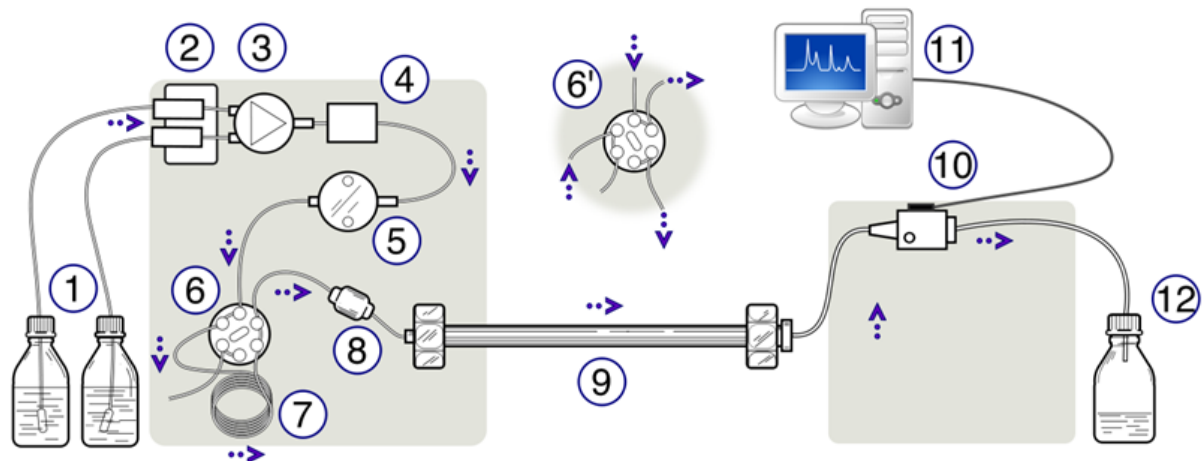
การทำปฏิกิริยาเอสเทอริฟิเคชัน (esterification) ของกรดไขมันให้เป็นเมทิลเอสเทอร์ของกรดไขมันโดยใช้สารพวก alkylation derivatization เมทิลเอสเทอร์มีเสถียรภาพที่ดีเยี่ยมและเตรียมได้รวดเร็ว ภาพที่ 5 แสดงปฏิกิริยาเอสเทอริฟิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวของหมู่คาร์บอกซิล (carboxyl group) ของกรดและหมู่ไฮดรอกซิล (hydroxyl group) ของแอลกอฮอล์ ตัวเร่งปฏิกิริยาในปฏิกิริยาเอสเทอริฟิเคชันที่ดีที่สุดคือ โบรอนไตรคลอไรด์ (boron trichloride) ตัวเร่งปฏิกิริยาแบบ protonates อะตอมออกซิเจนของหมู่คาร์บอกซิล ทำให้กรดเกิดปฏิกิริยามากขึ้น แอลกอฮอล์จะเชื่อมกับกรดที่มีประจุบวกซึ่งให้ผลผลิตเป็นเอสเทอร์โดยการสูญเสียของน้ำ ตัวเร่งปฏิกิริยาถูกกำจัดออกด้วยน้ำ แอลกอฮอล์ที่ใช้จะเป็นตัวกำหนดความยาวของสายโซ่แอลคิลเอสเทอร์ที่เป็นผลลัพธ์ (การใช้เมทานอลจะมีผลในการก่อตัวของเมทิลเอสเทอร์ในขณะที่การใช้เอทานอลจะมีผลในเอทิลเอสเทอร์) (Sigma-Aldrich, 2011)

ภาพที่ 5 การเกิดปฏิกิริยาเอสเทอร์ฟิเคชัน

ที่มา : Sigma-Aldrich (2011)

2.4.2 การวิเคราะห์ชนิดและปริมาณของไตรกลีเซอไรด์ด้วยเทคนิค High Performance Liquid Chromatography (HPLC) เป็นกระบวนการพื้นฐานที่ใช้ในการแยกสารโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างตัวถูกละลาย (solutes) และของแข็ง (solid) stationary phase และของเหลว โดยส่วนใหญ่แล้วมี 2 ระบบของตัวทำละลายในการแยกคือ normal-phase (NP) และ reversed-phase (RP) ซึ่งนำมาใช้ในการวิเคราะห์ของเหลว โดยที่ normal-phase ซึ่งมีคุณสมบัติคือการดูดซับแบบผันกลับได้ของตัวถูกละลายไปยังกลุ่มของสารมีขั้วของตัวดูดซับที่เป็นของแข็ง (silica gel, alumina, Florisil) ในขณะที่แบบ reversed-phase จะมีผนังกันของตัวถูกละลายระหว่าง mobile phase และ stationary phase ซึ่งมีของเหลว (liquid phase) ที่เหมาะสมในการพาดสารมีที่ thin film หรือการเกิดพันธะเคมีของ inert solid support โดยทั่วไปแล้ว octadecylsilyl (C_{18}) เป็นคอลัมน์แบบ RP ที่มีการใช้กันโดยทั่วไปในการแยกไตรเอซิลกลีเซอรอล ในการใช้ NP-HPLC นั้นระบบตัวทำละลายมีขั้วน้อยกว่า stationary phase ในทางตรงกันข้าม RP-HPLC นั้นจะมีระบบตัวทำละลายมีขั้วมากกว่า stationary phase (Buchgraber และคณะ, 2004)

หมายเหตุ : หมายเลข 1 = solvent reservoirs, 2 = solvent degasser, 3 = gradient valve, 4 = mixer, 5 = high-pressure pump, 6 = inject position, 6' = switching valve in load position, 7 = sample injection loop, 8 = pre-column or guard column, 9 = analytical column, 10 = detector, 11 = data acquisition และ 12 = waste or fraction collector

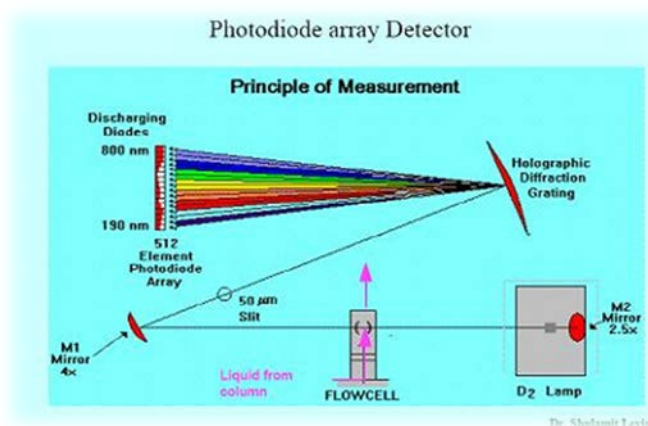
ภาพที่ 6 องค์ประกอบและโครงสร้างของเครื่อง HPLC

ที่มา : Yassine Mrabet (2011)

ในการวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์ในปัจจุบันนิยมใช้ HPLC ที่มีคอลัมน์แบบ reverse phase (RP) ซึ่งคอลัมน์ชนิดนี้สารที่เป็น support เป็นสาร chemically bonded support กล่าวคือถูกยึดด้วย hydrocarbon chain เช่น octadecyl (C18), octyl (C8) group ทำให้มีคุณสมบัติ non-polar สารที่เป็น stationary phase จึงเป็นสารที่มีคุณสมบัติ non-polar ในขณะที่ mobile phase มีคุณสมบัติ polar เช่น น้ำ, methanol, acetonitrile เมื่อ solute ที่มีคุณสมบัติ non-polar เคลื่อนที่มากับ mobile phase จะเกิดการกระจายตัวได้ใน stationary phase มากกว่าสารที่มีคุณสมบัติ polar จึงเคลื่อนที่ออกจาก column ช้ากว่า ชนิดของ solute และคุณสมบัติการคงอยู่ (retained) กับ column สารที่เป็นกรดหรือเบสจะอยู่ใน column ที่เป็น normal phase ได้ดี ส่วน fluorocarbon ซึ่งมีคุณสมบัติ non-polar จะถูก retained ได้ดี ใน column ชนิด reversed phase เทคนิคนี้ใช้ในการแยกสารที่มีคุณสมบัติ non-polar เช่น steroids, fat-soluble vitamins (พิศิษฐ์, 2544) โดยทั่วไปแล้วมักมีการใช้ RP-HPLC ในการแยกโมเลกุลเป็นไตรกลีเซอไรด์ โดยการแยกจะเกิดโดยการ partition ระหว่าง non-polar stationary phases ของ C₁₈ กับ polar

mobile phases ซึ่งโดยทั่วไป mobile phase ที่นิยมใช้ในการแยกไตรกลีเซอไรด์จะเป็นของผสมระหว่าง acetonitrile กับ acetone หรือ chlorinated solvents (Buchgraber และคณะ, 2004)

ในวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ RP-HPLC ที่มี detector เป็น Photodiode Array Detector (PDA) หรือ Diode Array Detector เป็นการตรวจวัดโดยวัดการดูดกลืนของแสงเช่นเดียวกับ UV Detector เพียงแต่ การเก็บข้อมูล มีใช้การเก็บเพียง 1 หรือ 2 ความยาวคลื่นเท่านั้น แต่สามารถ เก็บข้อมูลได้เป็นช่วงของความยาวคลื่นที่ผู้วิเคราะห์สามารถเลือกได้ และยังมีกลไกการเก็บข้อมูลซับซ้อนกว่า โดยเฉพาะระบบ Optic ใน Diode Array Detector ซึ่งจะมี Photodiode Array จำนวนมาก เป็นตัววัดการดูดกลืนแสง ดังนั้นสารถ้ามีสมบัติทางเคมีที่สามารถดูดกลืนแสงในช่วง 190–800 nm

ภาพที่ 7 หลักการทำงานของ photodiode array detector

ที่มา : ชุมชนศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ มอ. (2554)

การหาสภาวะที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์มีความจำเป็นมากในการวิเคราะห์ เพราะมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีผลต่อการวิเคราะห์ เช่น ชนิดของตัวทำละลาย อุณหภูมิของคอลัมน์ และชนิดของคอลัมน์ เป็นต้น โดยตัวทำละลายที่ดีที่จะเลือกใช้ นั้น ตัวอย่างควรละลายได้ดี และมีคุณสมบัติความมีขั้วตรงข้ามกับ stationary phase ที่ใช้ด้วย เมื่อผ่านการแยกด้วยเครื่อง HPLC แล้ว ควรให้ chromatogram ที่เด่นชัด พิกัดแยกออกจากกันอย่างชัดเจน อุณหภูมิของคอลัมน์ที่เลือกใช้ นั้นจะต้องสามารถทำให้เกิดพิกัดที่แยกออกจากกันอย่างเด่นชัด และทำให้เกิดเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์เหมาะสม เพราะหากใช้อุณหภูมิต่ำมากอาจใช้เวลานานในการวิเคราะห์ แต่ถ้าใช้อุณหภูมิสูงเกินไปจะทำให้สารออกมาจากคอลัมน์เร็วทำให้เกิดการแยกที่ไม่สมบูรณ์ได้ ส่วนชนิดของคอลัมน์นั้นก็ก็เป็นอีกปัจจัยที่

สำคัญเนื่องจากคอลัมน์แต่แบบมีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน โดย NP-HPLC สามารถแยกโมเลกุลไตรกลีเซอไรด์ที่มีองค์ประกอบเป็น short-chain acyl residues ในขณะที่ RP-HPLC สามารถแยกได้เฉพาะโมเลกุลไตรกลีเซอไรด์ที่มีองค์ประกอบของ acyl moieties ต่างๆ การเลือกใช้ detector ที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์นั้น จะสามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

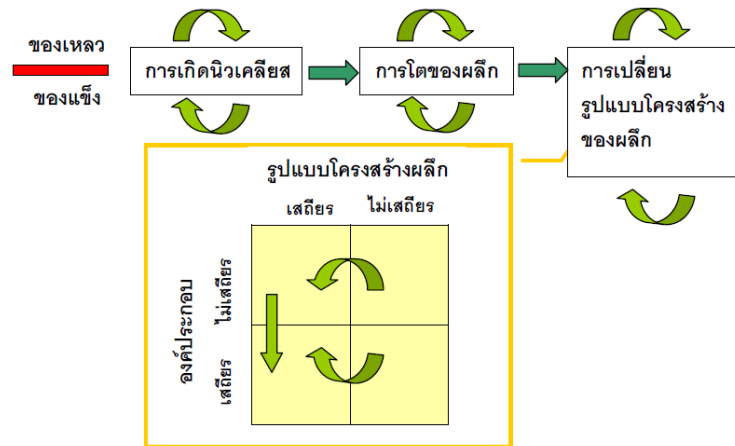
ประโยชน์ของ HPLC ในการวิเคราะห์ไตรกลีเซอไรด์นั้นสามารถนำมาใช้ในการตรวจติดตามคุณภาพของน้ำมันพืช โดยสามารถแยกการปลอมปนได้ และเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์เป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการตรวจวิเคราะห์ปริมาณไตรกลีเซอไรด์ในไขมันและน้ำมันพืช

2.5 การตกผลึกของไขมันและน้ำมัน (Crystallization of fats and oils)

การตกผลึกมีความสำคัญทางอุตสาหกรรม เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์หลายชนิดที่จำหน่ายในรูปของผลึก ซึ่งกระบวนการตกผลึกเป็นกระบวนการเกิดของแข็งภายใต้เฟสที่เป็นโฮโมจีเนียส ซึ่งอาจเกิดของแข็งในสภาวะไอ เช่น การเกิดหิมะ หรือเป็นอนุภาคของแข็งในสารละลายหลอมเหลว เช่น การตกผลึกของไขมัน หรือการแช่แข็งของน้ำไปเป็นของแข็งในสารละลายหลอมเหลว การตกผลึกจัดเป็นกระบวนการแยกของแข็ง-ของเหลว เช่น การตกผลึก เพื่อแยกเอาส่วนประกอบที่มีจุดหลอมเหลวสูงออกจากน้ำมันเพื่อให้ไม่แข็งเมื่ออยู่ในอุณหภูมิต่ำ เนื่องจากไขมันและน้ำมันแต่ละชนิดมีส่วนผสมของไตรกลีเซอไรด์ที่ต่างกันผสมอยู่หลายชนิดขึ้นกับชนิดของกรดไขมันที่เป็นองค์ประกอบอยู่ในไขมันและน้ำมัน ทำให้น้ำมันและไขมันมีจุดหลอมเหลวและจุดเยือกแข็งที่เป็นช่วงอุณหภูมิของไตรกลีเซอไรด์ที่เป็นองค์ประกอบ (นิธิยา, 2548) โดยการตกผลึกของไตรกลีเซอไรด์ในลักษณะสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันจะส่งผลให้การพัฒนาสภาพของนิวเคลียสแตกต่างกันทำให้ได้ผลึกที่มีคุณสมบัติทางกายภาพที่ต่างกันด้วย เช่น ขนาดผลึกที่เกิดขึ้นและอุณหภูมิของการหลอมเหลวซึ่งคุณสมบัติทั้งสองนี้มีผลอย่างมากต่อลักษณะเนื้อสัมผัสและลักษณะปรากฏในผลิตภัณฑ์อาหารที่มีไขมันเป็นองค์ประกอบหลัก เช่น เนย, มาการีน โดยเมื่อผลึกไขมันที่ไม่ต้องการที่อยู่ในมาการีน จะทำให้มาการีนมีลักษณะเป็นเม็ดเล็กๆเมื่อถึงมือผู้บริโภค จึงต้องมีการควบคุมแต่ละปัจจัย (จำนวนรูปร่าง ขนาด และการมีโครงสร้างผลึกหลายรูปแบบ) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อผลิตสินค้าให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เป็นที่ยอมรับทางประสาทสัมผัสและด้านอายุการเก็บของผลิตภัณฑ์ (Hartel, 2001)

เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติทางเคมีกายภาพ (physicochemical) ของไขมันและน้ำมัน ก็จะต้องกล่าวถึงพฤติกรรมการตกผลึก การตกผลึกจะเกิดในสภาวะที่ไขมันหรือผลิตภัณฑ์ที่มีไขมันมีอุณหภูมิต่ำกว่าจุดหลอมเหลวของไขมันชนิดนั้น ซึ่งสามารถทำได้โดยการลดอุณหภูมิลงอย่างรวดเร็ว ภาพที่ 8

แสดงเค้าโครงของกระบวนการตกผลึก โดยแบ่งเหตุการณ์ออกเป็นสามส่วนคือ การเกิดนิวเคลียส การโตของผลึก และการเปลี่ยนรูปร่างของผลึก (Lidefelt, 2007)

ภาพที่ 8 กระบวนการตกผลึก

ที่มา: Lidefelt (2007)

2.5.1 กระบวนการตกผลึก

กระบวนการตกผลึกมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.5.1.1 การเกิดนิวเคลียส (Nucleation)

กระบวนการตกผลึกทั้งหมดเริ่มโดยโมเลกุลแต่ละโมเลกุลมารวมตัวกันเกิดเป็นโมเลกุลที่เป็นกลุ่มก้อน (molecular clusters) ซึ่งในกรณีของไตรกลีเซอไรด์ที่อยู่ในรูปของเหลวจะมีการตกผลึก โดยโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์จำนวนมากมารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือที่เรียกว่า คลัสเตอร์ (cluster) ถ้าองค์ประกอบมีความเสถียรหรือเมื่อคลัสเตอร์มีการโตถึงขนาดวิกฤต นิวเคลียสของผลึกก็จะมี การสร้างรูปแบบขึ้น ทำให้มีนิวเคลียสของไตรกลีเซอไรด์เพิ่มขึ้นจำนวนมากและจะเข้าสู่กระบวนการต่อไป คือ การโตของผลึก (Lidefelt, 2007)

2.5.1.2 การโตของผลึก (Crystal growth)

การโตของผลึกเป็นกระบวนการแพร่ที่เกิดขึ้นบนผิวของของแข็งที่กำลังมีการโตเป็นผลึก โมเลกุลจะแพร่ผ่านเฟสที่เป็นของเหลวไปยังผิวหน้าของผลึกที่กำลังโต อัตราการเกิดของผลึกหนึ่งๆ ในสารละลายขึ้นกับการถ่ายเทของโมเลกุลของตัวถูกละลายไปยังผิวของผลึก และกลไกการเกาะติดที่ผิว การคนสารละลายระหว่างการตกผลึกจะช่วยลดอิทธิพลของการถ่ายเทของสารไปยังผิว

ของผลึก แต่ถึงแม้ว่าไม่มีการกวนระหว่างการทำตกผลึก การถ่ายเทสารไปที่ผิวก็มีใช้ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอัตราการโตของผลึก

ในขั้นตอนการโตของผลึกจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบโครงสร้างของผลึก โดยถ้าน้ำมันถูกลดอุณหภูมิลง โดยที่อัตราการโตของผลึกช้ากว่าอัตราการเกิดนิวเคลียส จะทำให้ได้ผลึกจำนวนมากและมีขนาดเล็ก ในทางกลับกัน ถ้าน้ำมันถูกทำให้เย็นด้วยอัตราการลดลงของอุณหภูมิสูง โดยที่อัตราการเกิดนิวเคลียสช้ากว่าอัตราการโตของผลึก จะทำให้ได้ผลึกจำนวนน้อยและมีขนาดใหญ่ (Lidefelt, 2007)

2.5.1.3 การเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของผลึก (transformation)

กระบวนการสุดท้ายของการตกผลึกคือ การเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของผลึก (transformation) ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นช้ากว่าการเกิดนิวเคลียสของผลึกและการโตของผลึก ปัจจัยที่มีความสำคัญ 2 ประการ ที่ใช้ในการพิจารณารูปแบบของผลึก คือ สภาวะการเกิดรูปแบบโครงสร้างของผลึก (polymorphism) และองค์ประกอบของผลึก

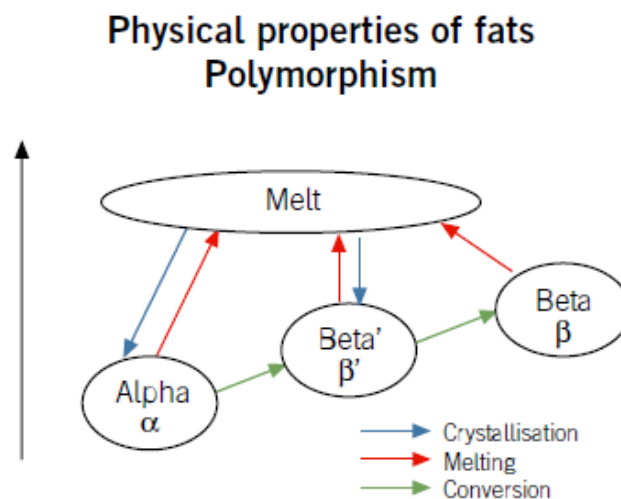
ภายใต้สภาวะในอุดมคติการโตของผลึกของไตรกลีเซอไรด์แต่ละโมเลกุลจะเกิดขึ้นภายในโครงสร้างผลึก อย่างไรก็ตาม ภายใต้สภาวะปกติไม่ค่อยพบการโตของผลึกไตรกลีเซอไรด์ภายในโครงสร้างผลึก แต่การโตของผลึกจะพบมากบริเวณผิวหน้าของโครงสร้างผลึก หากการโตของผลึกเกิดขึ้นเพียงบางส่วน จะทำให้เกิดรูปแบบโครงสร้างของผลึกที่ไม่เสถียร ต่อมาภายหลังผลึกอาจจะเกิดการละลายและเกิดการตกผลึกอีกครั้ง (recrystallization) ในรูปแบบโครงสร้างผลึกที่เสถียรกว่า ถ้ารูปแบบและองค์ประกอบของผลึกไม่เสถียร ผลึกจะถูกละลายอย่างสมบูรณ์และมีการโตของผลึกเริ่มขึ้นอีกครั้ง การเปลี่ยนรูปร่างจะหยุดเมื่อผลึกทั้งหมดมีรูปแบบโครงสร้างและองค์ประกอบที่เสถียรทั้งคู่ (Lidefelt, 2007)

2.5.2 ประเภทและคุณสมบัติของผลึก

คำว่า polymorphism มาจากภาษากรีกแปลว่า “many form” คือ การเกิดผลึกหลายรูปแบบ การเกิดสภาวะโครงสร้างของผลึกที่มีหลายรูปแบบโครงสร้างนี้เกิดจากการลดอุณหภูมิลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ไขมันเกาะตัวกันอย่างรวดเร็วเป็นผลทำให้ผลึกที่เกิดขึ้นมีพลังงานสูง แต่มีความคงตัวต่ำ จึงสามารถที่จะมีโอกาสเกิดการจัดเรียงตัวใหม่กลายเป็นผลึกรูปแบบโครงสร้างต่างๆ ที่มีพลังงานต่ำ และมีความคงตัวสูงกว่าเพื่อความเสถียรของผลึก

โดยทั่วไปผลึกของไขมันมี 3 รูปแบบโครงสร้างหลัก คือ เฮลฟา (α) เบต้า-ไพรม (β') และ เบต้า (β) โดยรูปแบบ α มีพื้นฐานเป็นรูปทรงหกเหลี่ยม (hexagonal) เกิดขึ้นที่อุณหภูมิต่ำและมีอัตราการลดลงของอุณหภูมิสูง รูปแบบโครงสร้างผลึกแบบ α นี้ มีจุดหลอมเหลวต่ำสุด ทำให้ไม่เสถียรที่อุณหภูมิห้อง โดยส่วนใหญ่รูปแบบโครงสร้าง α มีการจัดเรียงตัวของโมเลกุลอย่างหลวมๆ ทำให้มีความหนาแน่นน้อย รูปแบบโครงสร้างผลึกแบบที่ 2 คือ รูปแบบโครงสร้าง β' ซึ่งมีพื้นฐานเป็นรูปทรง

มุมฉาก (orthorhombic) โดยอาจเกิดจากการลดอุณหภูมิลงอย่างรวดเร็ว หรืออาจเกิดจากการที่รูปแบบโครงสร้าง α หลอมเหลวที่อุณหภูมิห้องแล้วเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบ β' ส่วนรูปแบบผลึกแบบที่ 3 คือรูปแบบโครงสร้าง β ซึ่งมีพื้นฐานเป็น triclinic เกิดจากการลดลงของอุณหภูมิที่ช้ามาก หรืออาจเกิดจากการที่รูปแบบโครงสร้าง β' หลอมเหลวแล้วเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบโครงสร้าง β ซึ่งรูปแบบผลึกแบบโครงสร้าง β นี้ มีขนาดของผลึกใหญ่และผลึกมีความคงตัวมาก โดยมีการจัดเรียงตัวของโมเลกุลกันอย่างใกล้ชิด ทำให้มีความหนาแน่นมาก และมีจุดหลอมเหลวสูงกว่ารูปแบบโครงสร้าง α และรูปแบบโครงสร้าง β' (Solís-Fuentes และคณะ, 2005) จะเห็นได้ว่ารูปแบบโครงสร้างผลึกแบบต่างๆ จะมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในด้านการตกผลึก และการเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้าง ดังแสดงในภาพที่ 9 โดยผลึกแต่ละรูปแบบโครงสร้างนั้นก็จะมีจุดหลอมเหลวที่แตกต่างกันดังแสดงในตารางที่ 5

ภาพที่ 9 คุณสมบัติทางกายภาพของรูปแบบโครงสร้างผลึกไขมัน

ที่มา: Lidefelt (2007)

ตารางที่ 5 แสดงจุดหลอมเหลวของผลึกรูปแบบต่างๆ

Polymorphic forms	Melting Point (°C)
Delta	86.7–88.3
Alpha	90.0–91.7
Beta	94.4–95.0
Gamma	98.9–101.7

ที่มา : Hartel (2001)

อัตราการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างของผลึกและอัตราการตกผลึกจะขึ้นกับหลายปัจจัย เช่น ชนิดของไขมัน การละลายของน้ำมันในของเหลว และอุณหภูมิซึ่งส่งผลต่อจุดหลอมเหลวของผลึกที่แตกต่างกัน รูปแบบโครงสร้าง α โดยปกติมีความเสถียรน้อยมาก สามารถคงรูปไว้ได้นานประมาณ 10 นาทีถึง 2 ชั่วโมง แต่ในไขมันที่ผ่านการทำไฮโดรจิเนชันอย่างสมบูรณ์ที่เก็บที่อุณหภูมิห้องอาจจะทำให้รูปแบบโครงสร้าง α เสถียรนานเป็นปีได้ การเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างจากรูปแบบโครงสร้าง β' ไปเป็นรูปแบบโครงสร้าง β ที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นที่ระยะเวลา 2 หรือ 3 วัน ถึง 1 สัปดาห์ แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบโครงสร้าง β' ก็สามารถคงรูปไว้ได้นานเป็นปี (Lidefelt, 2007)

2.5.2.1 รูปร่างผลึก

รูปร่างของผลึกสุดท้ายกันจะมีหน้าตาและเหลี่ยมเฉพาะตัว โดยที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชนิดของระบบผลึกเพียงอย่างเดียวแต่ยังขึ้นอยู่กับสภาวะที่ผลึกเกิดการฟอร์มตัวและเติบโตอีกด้วย รูปร่างของผลึกจะมีความหลากหลายจากที่เป็นแบบ tabular ซึ่งลักษณะเป็นแผ่นราบ (thin disks) ไปเป็นแบบ prismatic ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปทรงลูกบาศก์ (cubic or prismatic) ไปเป็น acicular ซึ่งมีลักษณะเป็นเข็ม (needles) รูปร่างปรากฏที่แตกต่างกันจะเกิดขึ้นเมื่อผลึกอยู่ภายใต้สภาวะการเติบโตที่ต่างกัน ปัจจัยที่มีผลต่อรูปร่างผลึก คือ ความเร็วของการเติบโต อุณหภูมิ และระดับความไม่บริสุทธิ์ของระบบ

เมื่อผลึกเติบโตภายในสภาวะการทำเย็นอย่างรวดเร็วมาก จะเกิดเป็นผลึกที่เป็นกิ่งก้าน สำหรับรูปร่างผลึก 3 แบบนี้จะเป็นสายหลักและก็จะมีการแตกออกไปในสารละลาย

ผลึกไขมันที่มีโครงสร้างผลึกแตกต่างกันอาจจะมีรูปร่างที่ต่างกัน ผลึก β' -polymorph มีลักษณะเป็นแฉก ซึ่งไม่เหมือนกับผลึกที่มีความคงตัวกว่าอย่างผลึก β -polymorph ที่มี

ลักษณะเป็นแผ่น (ไม่เสมอไป) เมื่อไขมันมีการจัดเรียงตัวใหม่ไปอยู่ในรูปแบบที่มีความคงตัวมากขึ้น มีผลทำให้รูปร่างของผลึกเปลี่ยนแปลงไปด้วยแม้ว่าโครงสร้างของโมเลกุลจะเหมือนเดิมซึ่งจะมีผลต่อลักษณะเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์

2.5.2.2 ขนาดผลึก

สำหรับรูปร่างอย่างง่ายของผลึก (ทรงกลม หรือ ลูกบาศก์) ขนาดผลึกจะวัดที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหรือความยาวของเส้นขอบซึ่งเป็นหน่วยในการวัดรูปร่าง อย่างไรก็ตามผลึกส่วนใหญ่จะไม่มีรูปร่างเป็นทรงกลมหรือลูกบาศก์ รูปร่างของผลึกอยู่ในช่วงเป็นแผ่นถึงเป็นรูปเข็มซึ่งถูกจัดอยู่ในประเภทรูปร่างที่เชื่อมหากันได้ นอกจากนี้เทคนิคในแต่ละเทคนิคการวัดขนาดผลึกจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของผลึก (น้ำหนัก พื้นที่ และอื่นๆ) และเกี่ยวเนื่องขนาดกับลักษณะเฉพาะของผลึก แม้ว่ารูปร่างผลึกที่ถูกวัดจะเหมือนกัน แต่ถ้าใช้เทคนิคการวัดที่ต่างกัน ก็จะได้ขนาดของผลึกที่ต่างกันด้วย ขนาดของผลึกสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะปรากฏของผลิตภัณฑ์ได้ ผลิตภัณฑ์ที่มีผลึกที่เล็กกว่าจะมีสีซีดและไม่เงา ผลึกที่มีขนาดเล็กและละลายไม่รวดเร็วจะทำให้เกิดการละลายอย่างช้าๆ เมื่อเข้าปาก

2.5.2.3 การกระจายของขนาดผลึก

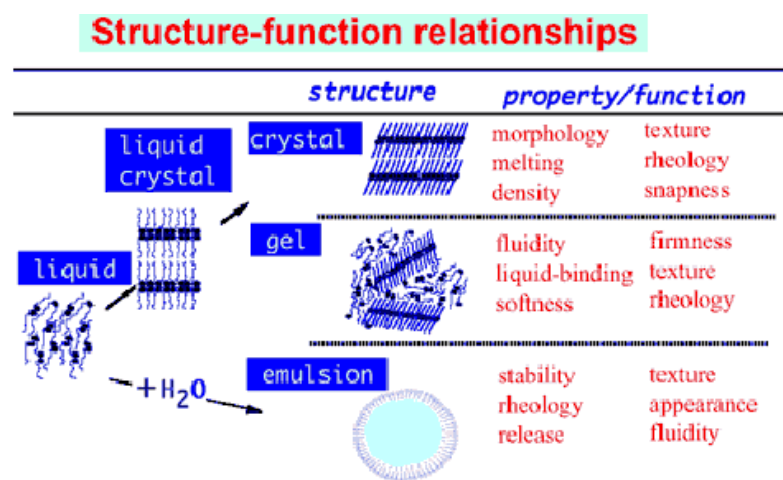
จำนวนของผลึกและการกระจายขนาดของผลึกนั้นเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการควบคุมอาหารที่เป็นผลึก จำนวนและการกระจายขนาดของผลึกนี้นำมาสู่คุณภาพของผลิตภัณฑ์และเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์ การกระจายขนาดสามารถถูกวัดในเชิงปริมาณได้โดยนับจำนวนผลึกที่ขนาดต่างๆโดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น microscopy or light scattering techniques

ในกระบวนการทำให้ตกผลึกนี้จำเป็นต้องทำเพื่อควบคุมการกระจายของขนาดผลึก สิ่งที่กำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์อาหารนั้นไม่ได้มีเพียงจำนวนของผลึกทั้งหมดเพียงเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเฉพาะของผลึกด้วย นั่นคือ จำนวนผลึกและช่วงของขนาดผลึก รูปร่างและความคงตัวของรูปแบบผลึก ซึ่งพอๆ กันกับที่จะต้องพิจารณาการจัดเรียงตัวของผลึกกับส่วนผสมอื่นในอาหาร ซึ่งจะมีผลต่อคุณสมบัติการไหล (Hartel, 2001)

2.5.3 อิทธิพลของโครงสร้างทางจุลภาค (Microstructure) ของผลึกต่อคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อาหาร

ลักษณะรูปร่างของผลึกที่เกิดในผลิตภัณฑ์อาหารที่แตกต่างกันทำให้ลักษณะปรากฏของอาหารแตกต่างกันด้วยเนื่องจากผลึกแต่ละรูปแบบมีคุณสมบัติทางกายภาพที่ต่างกัน เช่น การหักเหของแสง อุณหภูมิการหลอมเหลว เป็นต้น ภาพที่ 10 แสดงถึงลักษณะโครงสร้างการจัดเรียงตัวของโมเลกุลอาหารต่อลักษณะทางประสาทสัมผัสของอาหาร จะเห็นว่าเมื่ออาหารมีการเปลี่ยนแปลงจากสถานะที่เป็นของเหลวไปอยู่ในโครงสร้างอื่นๆ ได้แก่ โครงสร้างของผลึก โครงสร้างที่เป็นเจล และ

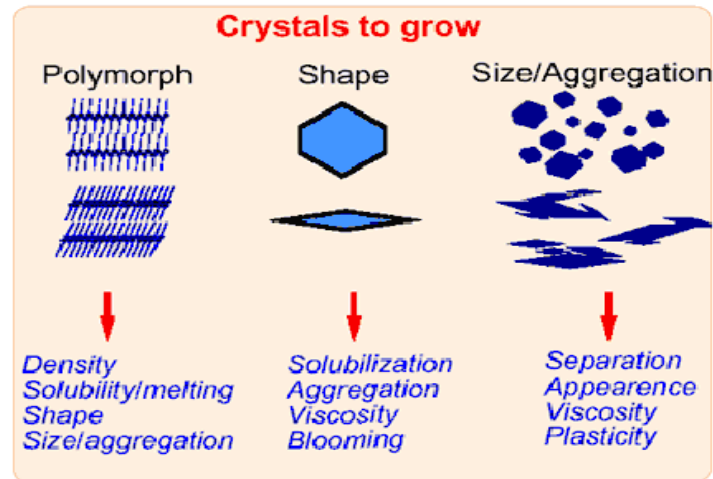
โครงสร้างที่เป็นอิมัลชัน ซึ่งโครงสร้างแต่ละแบบจะมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันทำให้ส่งผลต่อลักษณะทางประสาทสัมผัสแตกต่างกันด้วย โดยการเกิดเป็นโครงสร้างผลึกในอาหาร ลักษณะของผลึกจะมีผลต่อเนื้อสัมผัส อุณหภูมิการหลอมเหลวของผลึกมีผลต่อคุณสมบัติในการไหล ความหนาแน่นของผลึกมีผลต่อความเปราะของอาหาร สำหรับโครงสร้างที่เป็นเจลในอาหารนั้น ความสามารถในการไหล ความเหนียวมีผลต่อความแข็งแรงและความคงรูป การยึดเกาะกันระหว่างของเหลวในการเกิดเจลมีผลต่อเนื้อสัมผัสของเจล และความอ่อนนุ่มของเจลมีผลต่อคุณสมบัติในการไหล การเกิดโครงสร้างที่เป็นระบบอิมัลชันในอาหาร ความคงตัวมีผลต่อเนื้อสัมผัสและความหนืดมีผลต่อลักษณะปรากฏ เป็นต้น

ภาพที่ 10 โครงสร้างของไขมันต่อลักษณะทางประสาทสัมผัส

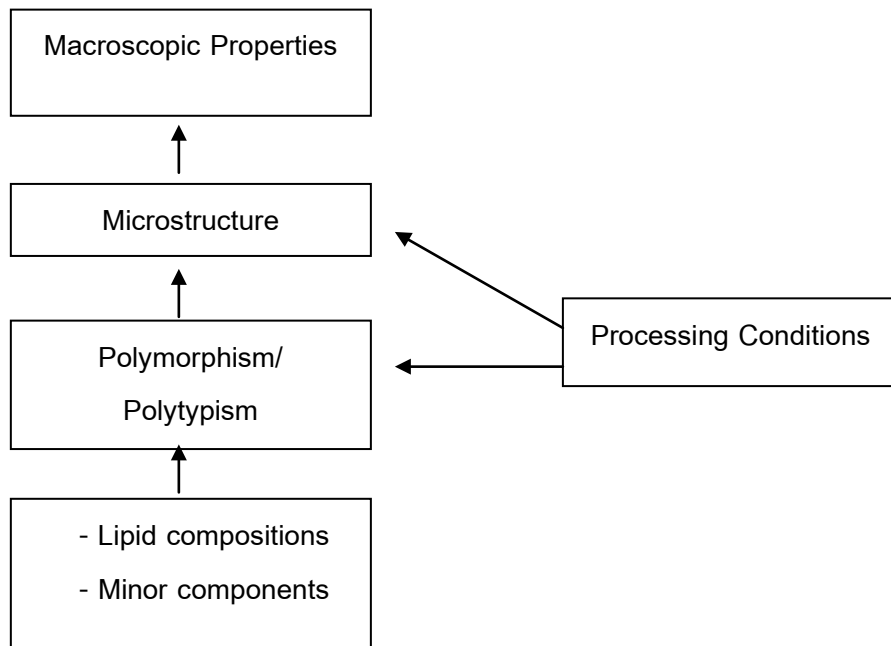
ที่มา : Research Interests (2011)

ภาพที่ 11 แสดงถึงความแตกต่างของผลึกที่เกิดต่อลักษณะที่แตกต่างด้านคุณสมบัติของผลึก จากภาพแสดงให้เห็นว่าการเกิดผลึกหลายโครงสร้าง (polymorph) ซึ่งผลึกแต่ละโครงสร้างจะมีรูปร่างและขนาดที่แตกต่างกันไป ผลึกที่เกิดในหลายโครงสร้างแต่ละโครงสร้างมีความหนาแน่น ความสามารถในการละลายหรือจุดหลอมเหลว รูปร่างและขนาดที่แตกต่างกัน ส่วนความแตกต่างของลักษณะรูปร่างของผลึกส่งผลต่อความสามารถในการละลาย ขนาดและการรวมตัวของผลึกส่งผลต่อลักษณะปรากฏ การแยกผลึกออกจากสารละลาย ความหนืดและคุณสมบัติความเป็นพลาสติก

ภาพที่ 11 ลักษณะการเติบโตของผลึกที่มีผลต่อคุณสมบัติต่างๆของผลิตภัณฑ์
ที่มา : Research Interests (2011)

สำหรับผลิตภัณฑ์อาหารที่ต้องการการตกผลึกนั้น จะต้องมีการควบคุมกระบวนการตกผลึกให้ได้ลักษณะผลึกตามที่ต้องการ เช่น จำนวน ขนาดเฉลี่ยของผลึก ช่วงของขนาดผลึก รูปร่าง และรูปแบบของผลึกในระหว่างกระบวนการผลิตอาหาร ซึ่งจากภาพที่ 12 แสดงให้เห็นว่าสภาวะกระบวนการตกผลึกมีผลต่อคุณสมบัติของผลึก สำหรับผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะมีผลึกขนาดเล็กเป็นจำนวนมากทำให้อาหารเนื้อสัมผัสเรียบเนียน แต่ถ้ามีผลึกขนาดใหญ่จำนวนน้อยจะมีเนื้อสัมผัสที่ขรุขระซึ่งจะสามารถสัมผัสลักษณะนี้ได้โดยเพดานปาก

ภาพที่ 12 อิทธิพลที่มีผลต่อคุณสมบัติของโครงสร้างตาข่ายผลึก
ที่มา : Marangoni และ คณะ (1999)

รูปแบบโครงสร้างผลึกของไขมันมีผลต่อลักษณะปรากฏของผลึกไขมัน ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ช็อกโกแลต ซึ่งผลึกไขมันที่ดีจะทำให้เนื้อสัมผัสของช็อกโกแลตมีความเรียบเนียน และที่ผิวหน้าเป็นมันวาวเนื่องจากผลึกที่อยู่บนผิวหน้ามีขนาดเล็กมาก แต่ถ้ามีการโตของผลึกที่เกิดขึ้นบริเวณผิวหน้าจะทำให้ช็อกโกแลตไม่มีความมันวาว ถ้าเกิดการหลอมเหลวของไขมันบริเวณผิวหน้าของช็อกโกแลต และเกิดการไหลมารวมกันของไขมัน เมื่อเกิดการตกผลึกอีกครั้ง จะทำให้เห็นผลึกไขมันบริเวณผิวหน้าของช็อกโกแลต ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า “fat bloom” (Lidefelt, 2007) ดังภาพที่ 13 การเกิด fat bloom สามารถสังเกตเห็นได้ด้วยตาเปล่า ซึ่งทำให้สีของช็อกโกแลตบริเวณผิวหน้าเปลี่ยนไปโดยมีลักษณะเป็นฝ้าสีขาว ซึ่งลักษณะปรากฏดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

ภาพที่ 13 การเกิด fat bloom ของช็อกโกแลต

ที่มา: Lidefelt (2007)

การโตของผลึกสามารถทำได้ง่ายโดยใช้การหล่อผลึก รูปแบบโครงสร้างผลึกที่ไม่เสถียร จะเกิดการละลายและมีการตกผลึกซ้ำในรูปแบบผลึกที่เสถียรมากกว่าที่บริเวณผิวหน้าของผลึก พฤติกรรม การเกิดรูปแบบโครงสร้างผลึกของไขมันจะถูกกำหนดโดยไตรกลีเซอไรด์ ตารางที่ 6 แสดงลักษณะ พฤติกรรมการเกิดรูปแบบโครงสร้างผลึกของไขมันชนิดต่างๆ

ตารางที่ 6 พฤติกรรมรูปแบบโครงสร้างผลึกของไขมันแต่ละชนิด

รูปแบบโครงสร้าง α ที่เสถียร	รูปแบบโครงสร้าง β' ที่เสถียร	รูปแบบโครงสร้าง β ที่เสถียร
— น้ำมันปาล์มและน้ำมันจากเมล็ดฝ้ายที่ผ่านการทำไฮโดรจิเนชันอย่างสมบูรณ์	— ไขมันที่ใช้แทนเนยโกโก้ — เนยโกโก้ — เนยขาว — มาคารีน — ไขมันนม	— ไตรสเตียรีน (tristearin) — ไตรปาลมิติ (tripalmitin) — ไตรกลีเซอไรด์ที่อิ่มตัว — เนยโกโก้ — ไขมันที่เหมือนเนยโกโก้ —

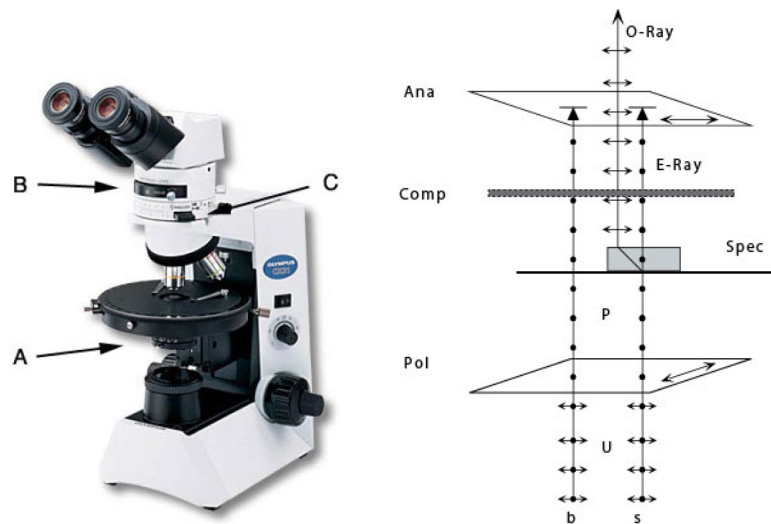
ที่มา: Lidefelt (2007)

2.5.4 เทคนิคและวิธีการวิเคราะห์การตกผลึก

สำหรับการศึกษานี้พฤติกรรมการตกผลึกของไขมันและน้ำมันสามารถทำได้หลายวิธี ด้วย ซึ่งเทคนิคการวิเคราะห์ที่นิยมใช้กัน เช่น การวิเคราะห์คุณสมบัติเชิงความร้อนของวัตถุด้วยเครื่อง Differential Scanning Calorimetry (DSC), การวิเคราะห์โครงสร้างของผลึกด้วยเครื่อง X-ray diffractometer (XRD) และการวิเคราะห์ขนาดและการกระจายตัวของผลึกโดยการใช้ภาพถ่ายจาก Polarized Light Microscopy (PLM) สำหรับในงานวิจัยนี้ได้เลือกใช้เทคนิคในการวิเคราะห์ดังนี้

2.5.4.1 การใช้กล้องจุลทรรศน์แบบใช้แสงทิศทางเดียว (Polarized Light Microscopy) เป็นการประยุกต์ใช้กล้องจุลทรรศน์แบบให้ภาพพื้นดำ (dark field microscopy) โดยการตัดแสงจากแหล่งกำเนิดแสงให้ลำแสงที่ส่องผ่านวัตถุมีเพียงทิศทางเดียว ซึ่งจะให้ภาพของวัตถุบนพื้นสีดำ เป็นเทคนิคที่เพิ่มความคมชัดของการแสดงภาพ สามารถแยกความแตกต่างของภาพได้ดีกว่า และมีต้นทุนในการวิเคราะห์ต่ำ โดยการแสดงภาพวัตถุด้วยแสงซึ่งไม่ถูกรวบรวมโดยเลนส์วัตถุ ทำให้เห็นวัตถุที่มีความสว่างบนพื้นสีดำ ซึ่งภาพพื้นสีดำจะปรากฏในทิศทางตรงข้ามกับภาพพื้นขาว โดยภาพพื้นขาวแสงจากภายนอกที่เกี่ยวข้องจะทำให้เห็นเงาทอดลงบนผิวของวัตถุ หรือหากบางส่วนของพื้นผิวมีหลุมหรือรอยขีดข่วนจะทำให้การสะท้อนกลับของแสงต่ำลง ดังนั้นการที่ลักษณะพื้นผิวของวัตถุราบเรียบมากขึ้นจะทำให้เกิดเงาบนภาพพื้นขาว ในขณะที่ในภาพพื้นดำแสงจะสะท้อนออกจากด้านข้างของวัตถุที่มีความสว่าง (Wikipedia enclyclopedia, 2011a)

การเดินของแสงและองค์ประกอบของกล้องจุลทรรศน์แบบใช้แสงทิศทางเดียวแบบพื้นดำแสดงดังภาพที่ 14 โดยประกอบไปด้วยส่วนของ Polarizer ที่ทำหน้าที่ในการทำให้แสงที่ทิศทางเดียว โดยแสงเมื่อออกจากแหล่งกำเนิดแสงจะเดินทางผ่านแผ่นตัดแสงซึ่งจะตัดแสงบางส่วนจากนั้นเลนส์รวมแสงจะรวบรวมแสงที่เหลือส่องผ่านวัตถุ โดยแสงเกือบทั้งหมดทะลุวัตถุ มีบางส่วนที่เกิดการสะท้อนของจากวัตถุ แสงที่สะท้อนจะผ่านเลนส์วัตถุ ขณะที่แสงส่องผ่านโดยตรงจะไม่ผ่านเลนส์วัตถุและไม่รวบรวม จึงมีเฉพาะแสงสะท้อนเท่านั้นที่ทำให้เกิดภาพ เพื่อแสดงวัตถุบนพื้นดำ แผ่นทึบแสงจะถูกรวบรวมไว้ได้เลนส์รวมแสงมีเพียงแสงที่สะท้อนเข้าตา แสงจะถูกสะท้อนโดยอนุภาคบนสไลด์แทนการส่องผ่าน ในกล้องจุลทรรศน์เชิงซ้อน แผ่นตัดแสง (occulting disk) จะถูกรวบรวมระหว่างแหล่งกำเนิดแสงและเลนส์รวมแสง โดยการปรับเพิ่มแสงจะช่วยให้เกิดผลที่ดีขึ้น และการหรีช่องกันแสงลงช่วยให้ภาพระหว่างวัตถุและพื้นหลังคมชัดขึ้น (Caprette, 2005)

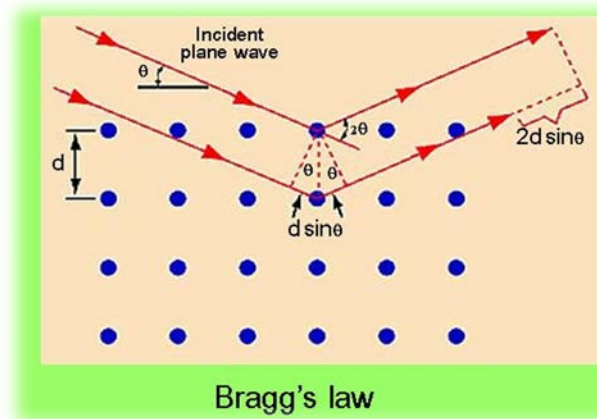

หมายเหตุ : A = Polarizer, B = Analyzer, C = Compensator

ภาพที่ 14 กล้องจุลทรรศน์แบบใช้แสงทิศทางเดียวและองค์ประกอบ

ที่มา : Microscopy Berkeley (2011)

2.5.4.2 เทคนิคการเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์ (X-ray diffractometer) ใช้หลักการเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์เมื่อผ่านชั้นต่างๆ ของอะตอมหรือโมเลกุลภายในวัสดุหรือสารตัวอย่างนั้น แล้วทำการวัดการเลี้ยวเบนของรังสีเอ็กซ์ที่มุมต่างๆ โดยนำข้อมูลที่ได้ของสารตัวอย่างไปเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลมาตรฐาน จะทำให้รู้ถึงโครงสร้างผลึกของวัสดุหรือสารตัวอย่างนั้นๆ ได้ ซึ่งเทคนิคนี้ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างผลึกโดยไม่ทำลายชิ้นงานตัวอย่าง (non-destructive method) โดยรังสีเอ็กซ์จะเลี้ยวเบนไปตามช่องว่างระหว่างอะตอมภายในผลึก ซึ่งวัสดุที่เป็นผลึกคือวัสดุที่มีการจัดเรียงตัวของอะตอมภายในโครงสร้างอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งการจัดเรียงตัวของอะตอมภายในผลึกจะมีลักษณะเป็นระนาบเส้นตรงขนานกัน ซึ่งแต่ละระนาบจะอยู่ห่างกันเป็นระยะ d (d -spacing) ดังแสดงในรูปที่ 1 ซึ่งค่าระยะห่าง d จะมีค่าแตกต่างกันไปขึ้นกับธรรมชาติของผลึก ซึ่งในปี ค.ศ.1912 W.H. Bragg และ W.L. Bragg ได้เสนอแนวคิดที่ว่า เมื่อรังสีเอ็กซ์ตกกระทบระนาบของอะตอมภายในผลึกที่มุมตกกระทบ θ (Theta) รังสีเอ็กซ์บางส่วนจะเกิดการสะท้อนกลับ (เลี้ยวเบน) ที่มุมสะท้อน θ เท่ากับมุมตกกระทบ ดังแสดงในภาพที่ 15 ซึ่งความสัมพันธ์ของค่าตัวแปรต่างๆ ถูกเสนอในรูปของสมการ คือ $2d \sin \theta = n\lambda$

ภาพที่ 15 กฎของ Bragg

ที่มา: ศูนย์บริการเครื่องมือวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2554)

โครงสร้างของผลึกมีความสำคัญต่อคุณสมบัติของไขมันและน้ำมัน ดังนั้นการใช้เทคนิคการเลี้ยวเบนของรังสีเอกซ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างของผลึกจึงมีความจำเป็นที่จะนำมาใช้ประยุกต์ ซึ่งจะให้ X-ray long spacing จากการสังเกตค่ามุม 2θ เท่ากับ 1-15 องศา และ x-ray short spacing จากการสังเกตค่าตั้งแต่มุม 16-25 องศา (Gibon, 1986 และ Durant และคณะ, 1986 อ้างอิงใน Ghotra และคณะ, 2002) ค่า long spacing จะขึ้นอยู่กับความยาวของสายไฮโดรคาร์บอนและมุมจากการจัดเรียงตัวของกรดไขมันในโมเลกุลของไตรกลีเซอไรด์ ในขณะที่ short spacing จะไม่ขึ้นอยู่กับความยาวของสายไฮโดรคาร์บอน (Jacobsberg และ Ho, 1976 อ้างอิงใน Ghotra และคณะ, 2002) ซึ่งถูกใช้ในการอธิบายรูปแบบโครงสร้างของผลึก โดยระยะห่างระหว่างอะตอมในรูปแบบ X-ray short spacings ของผลึกรูปแบบต่างๆ ของเนยโกโก้และไขมันโดยทั่วไปแสดงในตารางที่ 7 และ 8 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 คุณสมบัติและค่า X-ray short spacings (d; Å) ของผลึกรูปแบบต่างๆของเนยโกโก้*

Polymorphic form	Short spacings (Å)
γ (sub- α), (form I)	4.17(s), 3.87(m) c 4.72(s), 3.88(s) g
α (form II)	4.20(vs) c 4.15 e, f, g
β'_2 (form III)	4.20(vs), 3.87(vw) c
β'_1 (form IV)	4.32(s), 4.13(s), 3.75(m), 3.88(w) c
β_2 (form V)	4.58(vs), 3.98(s), 3.73(s), 3.65(s), 5.38(m), 5.13(w), 4.22(w), 3.87(w) a, c, g 4.60(vs), 5.43(m), 3.99(m), 3.76(m), 3.88(w), 3.68(w) b, g 4.54(vs), 3.95(s), 5.34(m), 3.84(m), 3.73(m), 3.64(w) g 4.58, 3.98, 3.86, 3.74, 3.67 d
β_1 (form VI)	4.53(vs), 3.67(s), 5.37(m), 3.84(m), 4.01(w), 5.09(vw), 4.21(vw) c 4.59(vs), 3.70(s), 5.43(m), 3.86(m), 5.15(w), 4.04(w), 4.27(vw), 3.36(vw) g

* ความเข้มสัมพัทธ์ถูกแสดงเป็น very strong (vs), strong (s), medium (m), weak (w) และ very weak (vw)

ที่มา : Chapman และคณะ (1985) อ้างอิงใน Solís-Fuentes และคณะ (2005)a; Hicklin และคณะ (1985) อ้างอิงใน Solís-Fuentes และคณะ (2005)b; Marangoni และ McGaley (2003)c; Marty และ Marangoni (2009)d; Souza และคณะ (1990)e; Brien (1998)f อ้างอิงใน Solís-Fuentes และคณะ (2005)g

ตารางที่ 8 ค่า X-ray short spacings (d; Å) ของผลึกรูปแบบต่างๆของไขมัน*

Polymorphic form	Short spacings (Å)
γ (sub- α)	4.72(s), 3.88(s) i, j, k
α	4.15 b, l, j, k 4.20 c, d, h, l
β'	4.20(s), 3.80(s), 4.27, 3.97, 3.71 i, j, k 4.23(s), 3.85(w) b 4.20(vs), 3.83(s) b 4.27(s), 3.88(m) b 4.28(s), 3.90(m) b 4.20, 3.80 e, g 4.20–4.30, 3.70–4.00 c, l
β' (sub- α)	long spacing, β' ที่ m.p. < α i, j, k
pseudo- β'	3.96(s), 4.50(m), 3.90(m), 3.60(m) i, j, k
sub- β	4.74(s), 4.50(m), 3.90(m), 3.60(m) i, j, k
β	4.55 a 4.60(s) b, c, d, i, j, k, l 5.40(m), 4.57(vs), 3.99(s), 3.88(m), 3.76(m), 3.67(w) k 4.60, 4.01, 3.89, 3.78, 3.69

* ความเข้มสัมพัทธ์ถูกแสดงเป็น very strong (vs), strong (s), medium (m), และ weak (w)

ที่มา : Ahmadi และ Marangoni (2009)a; Czerniak (2005)b; Ghotra และคณะ (2002)c; Himawan และคณะ (2006)d; Lawler และ Dimick (2002) และ van Langevelde และคณะ (1999) อ้างอิงใน Czerniak (2005)e; Marangoni และ McGauley (2003)f; Narine (2004)g; Narine และ Humphrey (2004)h; Souza และคณะ (1990)i; Brien (1998)j อ้างอิงใน Solís-Fuentes และคณะ (2005)k; Narine และ Marangoni (1999)l

2.5.4.3 เทคนิคการหาปริมาณไขมันที่เป็นของแข็งด้วยเครื่อง pulsed-Nuclear Magnetic Resonance (p-NMR) เป็นเทคนิคที่ใช้ในการวัดปริมาณไขมันที่เป็นของแข็ง (solid fat content; SFC) จะรายงานค่าเป็นเปอร์เซ็นต์ โดยเป็นตัวบ่งชี้ของช่วงพลาสติก (plastic range) ที่เป็นไปได้ของไขมันหรือไขมันผสม และมีการใช้ในการควบคุมความสม่ำเสมอของผลิตภัณฑ์ โดยเทคนิค p-NMR จึงมีการใช้กันอย่างกว้างขวาง (Madison และ Hill, 1978)

การวิเคราะห์ SFC นั้นสามารถทำได้หลักๆ 2 แบบ คือ การหาค่า SCF ที่อุณหภูมิต่างๆ เป็นช่วงของอุณหภูมิ ซึ่งสามารถบอกได้ถึงพฤติกรรมการหลอมเหลว ส่วนการหาค่า SFC อีกแบบคือ การหาค่า SFC ที่อุณหภูมิตั้งที่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นการศึกษาพฤติกรรมการตกผลึกที่อุณหภูมิตั้งที่ ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้โดยการใช้แบบจำลองของ Avrami (Avrami model)

ธรรมชาติของกระบวนการการตกผลึกถูกบังคับด้วยปัจจัย 2 อย่างคือ เทอร์โมไดนามิกส์และจลนศาสตร์ ซึ่งมีผลทำให้ยากต่อการควบคุมและมีความผันแปรที่สูง ปัจจัยอื่น เช่น ระดับสิ่งเจือปน รูปแบบการกวน รูปแบบของภาชนะ โครงร่างของการทำความเย็น และลักษณะของรูปร่างผลึกที่ผลิต ซึ่งการตกผลึกถูกควบคุมโดยปรากฏการณ์ทางจลนศาสตร์ 2 รูปแบบ คือ การเกิดนิวเคลียสและการโตของผลึก

แบบจำลองของ Avrami จะเป็นแบบจำลองที่ถูกพัฒนาขึ้นสำหรับใช้อธิบายการตกผลึกที่อุณหภูมิตั้งที่ สัดส่วนของของแข็งสำหรับแต่ละเวลาระหว่างการเกิดการตกผลึกที่อุณหภูมิตั้งที่ (isothermal crystallization) ของไขมัน สมการของ Avrami คือ

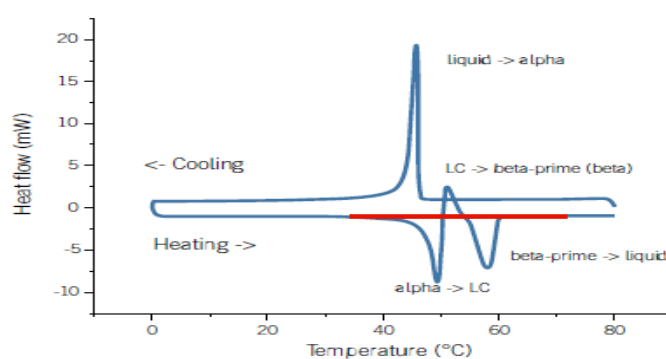
$$SFC_t = SFC_{\infty}(1 - e^{-kt^n}) \quad (1)$$

โดย SFC_t เป็นค่า SFC ที่เวลาต่างๆ SFC_{∞} เป็นค่า SFC ที่มากที่สุดในตอนสุดท้ายของการวิเคราะห์ โดยที่ค่า k และ n เป็นค่าคงที่ที่เป็นอิสระจากเวลา (time-independence constant) แต่จะขึ้นอยู่กับระบบของการเกิดผลึก

การทดลองของ Avrami มีความสำคัญมาก โดยจะได้ค่า n ซึ่งจะบอกแนวโน้มของรูปร่างของนิวเคลียสผลึก อัตราการเกิดนิวเคลียส และการโตของรูปแบบผลึก ถ้าบริเวณที่เกิดนิวเคลียส มีการเกิดนิวเคลียสขึ้นอย่างรวดเร็ว ค่า n จะเท่ากับ 1 โดยนิวคลีโอมีรูปแบบเป็นเข็มและการโตของผลึกจะเป็นไปในทิศทางเดียวเท่านั้น ถ้ามีการรวมตัวของโมเลกุลของนิวคลีโอใน 2 ทิศทาง ค่า n จะเท่ากับ 2 และถ้ามีการโตของนิวคลีโอใน 3 ทิศทาง ค่า n จะเท่ากับ 3 เมื่อมีการเพิ่มบริเวณที่เกิด

นิวเคลียสโดยการมีส่วนร่วมของรูปแบบของโมเลกุลที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้พบนิวคลีโอแบบเดม
นานๆ ครั้ง ทำให้ค่า n กลายเป็นตัวเลขที่กว้างมากขึ้น

2.5.4.4 เทคนิคการวิเคราะห์คุณสมบัติเชิงความร้อนของวัสดุ (Differential Scanning Calorimetry; DSC) เป็นวิธีในการศึกษาพฤติกรรมการตกผลึกและการหลอมเหลวของไขมัน โดยอาศัยหลักการที่ว่า เมื่อใดที่วัสดุมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ หรือการเปลี่ยนแปลงเฟส หรือการเปลี่ยนแปลงทางเคมี จะมีการดูดหรือคายความร้อน โดยสมบัติทางกายภาพของตัวอย่างจะถูกวัดเมื่ออุณหภูมิเปลี่ยนแปลงไป โดยการวิเคราะห์ด้วยวิธี DSC จะวัดการดูดหรือคายความร้อน (พลังงาน) ในระหว่างการให้ความร้อนหรือการทำให้เย็น ข้อมูลที่ได้จะแสดงในรูปของเทอร์โมแกรมซึ่งพล็อตระหว่างอัตราของการดูดหรือคายพลังงาน หรืออุณหภูมิ กับเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ดังภาพที่ 16 จะแสดงให้เห็นตัวอย่างของเทอร์โมแกรมที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วย DSC โดยข้อดีของเทคนิค DSC คือ พื้นที่ใต้พีค (peak) จะสัมพันธ์โดยตรงกับเอนทาลปี (enthalpy) หรือการเปลี่ยนแปลงความร้อนของตัวอย่าง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความจุความร้อน (heat capacity) ความร้อนของการหลอมเหลวหรือเอนทาลปีของปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น (Lidefelt, 2007)

ภาพที่ 16 เทอร์โมแกรมจากการวิเคราะห์ไตรสเตียรีน (tristearine) ด้วยวิธี DSC

ที่มา: Lidefelt (2007)

โดยปกติแล้วจุดหลอมเหลวของไขมันจะบอกคุณสมบัติของไขมันชนิดนั้นได้น้อย ไขมันที่มีจุดหลอมเหลวเหมือนกันอาจมีความแตกต่างกันของลักษณะปรากฏที่อุณหภูมิห้อง เช่น ไขมันชนิดหนึ่งอาจจะเปราะ แตกง่าย แต่อีกชนิดอาจจะมีลักษณะคล้ายพลาสติกคือ กึ่งแข็งกึ่งเหลว ซึ่งพฤติกรรมนี้เป็นผลมาจากโครงสร้างของปริมาณไขมันที่เป็นของแข็ง (solid fat content) ถ้าปริมาณไขมันที่เป็นของแข็งมีจำนวนมากเกินกว่า 50% ไขมันจะมีลักษณะเป็นของแข็งเปราะหรือแตกหักง่าย (Lidefelt, 2007)